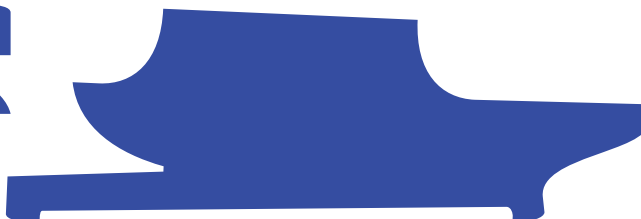

MaJa

Magazine van de
Jonge Academie

Wetenschappers
verbeeld

Nr. 8/Juni 2023

De (on)macht van het beeld. De wetenschapper als publiek figuur.

Het beeld van de wetenschapper die zich ongestoord aan studie kan laven in zijn ivoren toren is een hardnekkige mythe. Meer dan ooit opereren wetenschappers in het publieke domein. Je vindt ze overal, in de politieke arena, op sociale media, en bijna dagelijks op radio en televisie. Wie ubiquitair is, wordt geloofd, zo lijkt het soms. Tegelijkertijd loert het gevaar op publieke afstraffing overal. Het meest in het oog springende voorbeeld: de Belgische viroloog Marc Van Ranst, die tijdens de Covid-pandemie met de dood werd bedreigd.

In deze MaJa staan de macht en onmacht van het publieke beeld van de wetenschapper centraal. We vragen ons af op welke manieren de beeldvorming van wetenschappers ontstaat en functioneert, zowel in woord als in beeld. In welke mate heeft de wetenschapper zelf impact op de ontwikkeling van zijn imago of op archetypische voorstellingen, zoals die van de verstrooide professor met warrige hardos en een veel te grote bril? Wat is het gevaar (en wat zijn de voordelen) van de stereotypering in de populaire cultuur en in de media?

De verbeelding van wetenschappers kent een lange en rijke traditie. In de eerste bijdrage maken Lieke van Deinsen en Joris Vandendriessche inzichtelijk hoe de omgang met historische portretten van geleerden in publieke academische ruimtes vandaag tot ongemak kan leiden. Niet iedereen herkent zich immers in het uniforme groepsportret met exclusieve mannelijke geleerden. Tegelijk, zo betogen ze, biedt een genuanceerde blik op de totstandkoming van dit academisch erfgoed waardevolle inzichten in historische processen van in- en uitsluiting. Dergelijk ongemak in de confrontatie met het verleden bracht de Jonge Academie er in 2021 toe een eigentijds antwoord te bieden op de overweldigende aanwezigheid van nagenoeg uitsluitend mannelijke bustes van wetenschappers en kunstenaars in het Paleis der Academiën in Brussel. Samen met de studenten van de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten Antwerpen vervaardigde de werkgroep, de Bustebende, daarom een reeks meer diverse portretten van eigentijdse wetenschappers, die in juni 2023 tijdelijk tentoongesteld zullen worden. In deze MaJa vind je alvast een uitgebreide reportage over dit project.

Benieuwd naar de verbeelding van wetenschappers buiten de muren van universiteiten en academies? Om inzicht te krijgen in de populaire beeldvorming spraken we met de Panamees-Amerikaanse cartoonist Jorge Cham van de bekende *PhD Comics* over zijn ambities om de mens achter de wetenschapper te tonen. Frauke Pauwels en Nele Wynants duiken in de verrassend traag evoluerende geschiedenis van de stereotiepe beeldvorming over wetenschap in de populaire cultuur. Ze tonen hoe het gebruik van typische attributen, zoals de witte jas, experiment en innovatie in de verbeelding van wetenschap niet in de weg hoeft te staan.

Soms heeft beeldvorming een keerzijde. Loes Meeussen laat zien dat stereotiepe visies over wetenschap hindernissen kunnen vormen voor een meer diverse en inclusieve

wetenschap. Ze reikt ons daarom een aantal tips aan om, vaak onbedoelde, biases te doorbreken. Ook beoefenaars van nieuwe en hybride velden als het artistieke onderzoek worstelen met de aan 'wetenschap' verbonden beelden, zo wordt duidelijk uit de door Annelies Van Assche en Kurt Bertels verzamelde getuigenissen. Hoe moeilijk, maar waardevol het bovendien is om een breed spectrum aan wetenschappelijke stemmen in de media te brengen, blijkt uit het interview met wetenschapsjournalisten van de VRT-nieuwsredactie, Katty Allaert en Koen Wauters. De column van Marc van Oostendorp maakt tot slot treffend duidelijk hoe kwetsbaar en onbeschermd wetenschappers in de publieke arena kunnen zijn.

De geschetste ontwikkelingen en uitdagingen nodigen uit tot actie. Nu de Jonge Academie haar tiende verjaardag viert, staat dit MaJa-nummer in het teken van wat zij tot haar kerntaken rekent: de Jonge Academie wil bijdragen tot een meer dynamisch, inclusief en divers wetenschappelijk bedrijf. Daarmee kunnen we niet vroeg genoeg beginnen. Dat we deze missie niet beschouwen als een zaak 'voor wetenschappers, door wetenschappers' blijkt uit de aparte Junior-editie, gericht op kinderen van ongeveer 6 tot 12 jaar. Beeldend kunstenaar Karolien Hamers ontwikkelde speelse doe-opdrachten op maat. Ze liet de leerlingen van de lagere graad (6-12 jaar) van de Koninklijke Academie voor Beeldende Kunsten Mechelen een diverse schare aan Jonge Academieleden portretteren, van wie het onderzoek model stond voor deze opdrachten. Van de creativiteit van deze kinderen in het verbeelden van wetenschappers kunnen wij alleen maar leren...

Lieke van Deinsen
en Joris Vandendriessche

Ongemakkelijk oogcontact?
Over de gespannen omgang
met historische beelden van
wetenschappers

5 – 8

De 'Bustebende'
van de Jonge Academie

9 – 16, 20, 24,
34, 40, 48

Marc van Oostendorp
Beschermt de
wetenschappelijke soldaat

17 – 19

Zoë Ghyselincx
en Nicolas Baeyens

Geen beeld, geen story.
Wetenschappers gecast
voor het VRT-nieuws

Interview met Koen Wauters
en Katty Allaert

21 – 23

Frauke Pauwels
en Nele Wynants

De kleren van de wetenschapper:
de zin en onzin van stereotypen
in populaire cultuur

25 – 28

Interview met Jorge Cham
On Humor in Science Communication

31-33

Annelies Van Assche
en Kurt Bertels

Een beeld van de kunstenaar-
onderzoeker op scherp

35-39

Nieuwe leden van de
Jonge Academie

41-42

Loes Meeussen

Stereotypen als struikelblok
voor een diverse en inclusieve
wetenschap

43-47

Het beeld van de wetenschap
en 10 jaar Jonge Academie

49-54

Werkten mee aan dit nummer

55-56

Colofon

57

Ongemakkelijk oogcontact?

Over de gespannen omgang met historische beelden van wetenschappers

Er waait een *make-over* wind door Westerse universiteiten. De afgelopen jaren ondergingen diverse gezichtsbepalende vertrekken van vooral Europese en Noord-Amerikaanse academische instellingen (tijdelijk) een gedaanteverwisseling. In de Senaatszaal van de Leidse universiteit maakten historische portretten van mannelijke geleerden plaats voor de gezichten van hun hedendaagse vrouwelijke evenknieën. In de promotiezaal van de KU Leuven moest een spiegelend kunstwerk van Anne-Mie Van Kerckhoven – te midden van de (mannelijke) rectorenportretten – illustreren dat het spiegelbeeld van de wetenschapper vandaag niet langer louter oud, wit en mannelijk is. Veelzeggend gelokaliseerd in het ceremoniële hart van de academische gemeenschap vragen dergelijke initiatieven aandacht voor een meer divers beeld van het wetenschappelijke bedrijf. Zij getuigen van een groeiend geloof dat inclusiviteit niet louter valt te realiseren met de toenemende diversiteit onder het wetenschappelijk personeel, waarnaar, zeker het afgelopen decennium, zo hard is gestreefd. Ook ingesleten beeldvormingspatronen die het stereotiepe beeld van de wetenschapper in stand houden, dienen te worden aangekaart. Het diversiteitsvraagstuk plaatst zodoende ook de omgang met academisch erfgoed in een ander, niet zelden ongemakkelijk, perspectief. Is het gerechtvaardigd om historische en esthetische artefacten te leggen langs de (inclusievere) hedendaagse sociaal-maatschappelijke meetlat? Met andere woorden: kunnen (of moeten) we de portretten van veelal oudere, mannelijke hoogleraren die eeuwenlang de (muren van) academische instituten hebben bevolkt nog louter zien als onschuldige kunstwerken uit andere tijden? Of moeten we ze net – zeker wanneer ze tentoongesteld staan in publieke academische ruimtes – vanuit hedendaags perspectief beschouwen als materiële getuigen van diepgewortelde processen van uitsluiting?

Het geleerdenportret in historisch perspectief

Portretten van geleerden maken sinds jaar en dag een belangrijk deel uit van de beeldvorming van het wetenschappelijke bedrijf. Hoewel borstbeelden en portretten van geleerden al vanaf de klassieke oudheid in omloop waren, won het genre definitief aan populariteit in de zestiende eeuw. Onder humanisten ontstond de traditie portretten bij te sluiten in hun intellectuele briefwisselingen bij wijze van *face-to-face* introductie met een collega die zij hoogstwaarschijnlijk nooit in persoon zouden ontmoeten. Voorstellingen van geleerden kregen steevast een prominente plek in bibliotheken, waar ze tijdgenoten dienden tot inspiratie. Inspelend op deze populariteit brachten ook de, veelal jonge, universiteiten in Europa de portretten van hun vooraanstaande geleerden in omloop in de vorm van gedrukte portrettengalerijen. Dergelijke boeken functioneerden, zoals boekhistoricus Anthony Grafton eens stelde, als “the seventeenth-century equivalent of a website”. Zoals haar moderne ‘opvolger’, verspreidden deze boeken een attractief beeld van de universiteit.

Toen omstreeks 1800 het wetenschappelijke debat zich definitief opsloot binnen de muren van de universiteiten en academies, groeide de intensiteit waarmee de beeldcultuur inspeelde op het presenteren van een succesvolle genealogie van wetenschappelijke voorgangers. Beelden werden onderdeel van een breder geheel van *commemoratieve praktijken* (denk aan: vieringen, jubilea en biografieën) waarmee wetenschappelijke instellingen een gedeeld verleden schiepen. Het zou – door de inrichting van het wetenschappelijk bestel waarin vrouwen bijvoorbeeld niet welkom waren – onherroepelijk resulteren in een uniform groepsportret: wit, mannelijk en oud. De langs disciplinaire en – in toenemende mate – nationale lijnen opgetrokken visuele stambomen onderstreepten de diepe historische wortels van de wetenschappelijke autoriteit van instituten. En dat bleven ze doen in de jaren, decennia en eeuwen die volgden: gezichtsbepalend voor het ogenschijnlijk onwankelbare *corporate image* van universiteiten en academies.

Tussen controversie en kunst: conserveren, cancelen of complementeren?

Tot nu. De historische geleerdenportretten en -bustes die eeuwenlang ongestoord de ceremoniële ruimtes van universiteiten en academies sierden, verliezen binnen de huidige tijdsgeest hun vanzelfsprekendheid nu ze met andere ogen worden gezien. De visie wint snel terrein dat historische beelden ook nu nog de waarden van de universiteit dienen te belichamen; waarden waarin ook de hedendaagse academische gemeenschap zich moet kunnen herkennen. Het onvermijdelijke gevolg: een clash tussen verleden en heden. Maar hoe nu om te gaan met dergelijk academisch erfgoed? Argeloos conserveren lijkt de vanzelfsprekendheid te hebben verloren. Maar wat dan? *Cancelen*? *Complementeren*?

Voorbeelden van *cancelen* zijn vooralsnog schaars. Het meest recente ophefmakende staaltje van deze praktijk in de Lage Landen is zonder twijfel de controverse rond een schilderij dat kunstenaar Rein Dool in de jaren zeventig maakte van het Leidse college van het toenmalige (exclusief mannelijke en opzichtig rokende) bestuur, dat in november vorig jaar halsoverkop van de muur van de *Faculty Club* werd gehaald na klachten van een promovenda en vrouwelijke bestuurders die zich niet konden identificeren met de voorstelling. Deze bliksemactie ontvonkte een felle discussie die tot in de Tweede Kamer werd gevoerd: moest Dools academische groepsportret niet eerst en vooral beschouwd worden als een (verouderd) 'tijdsbeeld', dat in zijn ontstaanscontext begrepen moest worden? Het definitieve antwoord op deze vraag bleef uit. Wel werd het schilderij uiteindelijk teruggeplaatst. Vergelijkbare acties in Vlaanderen kenmerken zich hoofdzakelijk door een uitgesproken politieke motivatie. Zo draaiden Gentse actievoerders in 2016 symbolisch het portret om van Letteren en Wijsbegeerte-decaan Josué De Decker (1879–1953) uit protest tegen diens rol in de collaborerende Vlaamse Hogeschool tijdens de Eerste Wereldoorlog.

Populairder lijken pogingen tot het complementeren van het bestaand academisch erfgoed. Aan de KU Leuven werden de voorbije jaren portretten van vrouwelijke hoogleraren als Emma Vorlat (1929–2017), Godelieve Craenen en Béatrice Van Buggenhout (1946–2002) ingehuldigd. Kritischer is de toevoeging van het werk "dr. H.v.d.S." aan de portrettengalerij van de Leuvense rectorale salons, waar het de toeschouwer te midden van historische geleerdenschilderijen aan het denken zet over wie tot de selecte kring van illustere voorgangers kan behoren. Met nieuwe werken diversifiëren instellingen dus hun symbolische beeldtaal. Ook de keuze voor de historische naamgeving van (nieuwe) gebouwen en aula's past in de zoektocht naar een meer diverse en representatieve symboliek. Aan de Faculteit Letteren en Wijsbegeerte van de UGent werden, met inspraak van studenten, bijvoorbeeld werkplekken en auditoria hernoemd naar Denise De Weerd en Jeanne Wiemers, respectievelijk de eerste vrouw die een Gents doctoraat in de geschiedenis schreef en de eerste vrouwelijke student aan de faculteit.

Academisch erfgoed als spiegel

Maar hoe goed actuele kunstwerken ook met bestaande beelden dialogeren of hoe zorgvuldig diversiteit op andere manieren in beeld wordt gebracht, dergelijke initiatieven wissen het verleden niet uit. Oude portretten en bustes van (mannelijke) academici belichamen nog steeds een historische academische traditie die anders is, minder inclusief dan wij nu graag zien. Dat dit verleden wringt met hedendaagse normen, verhindert echter niet dat deze historische artefacten tot het 'academisch erfgoed' behoren: zij maken deel uit van het geheel aan (im)materiële getuigenissen van de wetenschappelijke cultuur, zoals die tot stand kwamen aan universiteiten, academies en andere onderzoeksinstituten.

Dergelijk erfgoed een plaats geven in het huidige tijdsgewricht, waarbij zowel de historisch-esthetische als de eigentijdse waarden ervan tot hun recht komen, vergt wellicht een andere houding waarbij niet wordt weggekeken van dergelijke historische artefacten omwille van het gebrek aan diversiteit, maar waarbij ze ook niet kritiekloos worden verheerlijkt als representaties van ‘illustere voorgangers’. Misschien ligt hun waarde net in een confrontatie tussen verleden en heden en de inzichten die dergelijke confrontatie ons oplevert over de toegankelijkheid van de academische wereld, en de daarmee verbonden processen van in- en uitsluiting.

Historica Mineke Bosch pleit daarom terecht voor meer onderzoek naar de academische herinneringscultuur. Zij wijst niet alleen op het belang van herinnering in de constructie van gezag, maar ook op het mechanisme waarbij vrouwelijke wetenschappers vaker en sneller vergeten worden dan hun mannelijke evenknieën – een proces dat zij omschrijft als de “last van de overlevering”. De vertekening in de verbeelding van wetenschap is met andere woorden hardnekkig: ook op een moment waarop vrouwen meer toegang kregen tot de professionele wetenschap, zoals in de loop van de twintigste eeuw, werden zij nog steeds minder opgenomen in de eregalerijen van hun disciplines. De beelden van mannelijke wetenschappers representeren dus niet zozeer een historische realiteit, maar construeren en continueren een particuliere set van academische gezagsdragers.

Het roept de vraag op hoe bepalend de blik van vandaag mag en móet zijn in onze omgang met deze (lange) traditie van academische beelden. Zeker is dat die blik wordt aangedreven door een nog steeds voortschrijdend inzicht in de mechanismen van representatie en in- en uitsluiting, en de almaar nadrukkelijker (en terechte) wens van eerder onderbelichte groepen om gezien en erkend te worden als volwaardige participanten aan het wetenschappelijke bedrijf. De stelligheid van het diversiteitsvraagstuk in onze hedendaagse cultuur zet aan tot actie, maar vergt ook reflectie. Kunnen we dergelijke historische artefacten zien als *conversation piece*? Zeker is dat zij niet alleen inzicht bieden in de historische tradities van wetenschappelijke instellingen, maar ook in de exclusiviteit van de wetenschappelijke cultuur. Dat inzicht biedt ruimte voor dialoog, ook met wie niet gerepresenteerd wordt. Als we maar durven te kijken.

Meer lezen?

Over de controverse rond het schilderij van Rein Dool : V. Bongers, “Hij hangt weer! De reconstructie van #kunstgate”, in: *Mare. Leids Universitair Weekblad*, 17 november 2022.

Over academisch erfgoed, zie onder meer: G. Vanpaemel et al., *Balans en perspectief: academisch erfgoed in Vlaanderen*. Brussel: Interuniversitair Platform voor Academisch Erfgoed, 2013.

Mineke Bosch beschreef een onderzoeksagenda voor de historische studie van academische herinneringscultuur in: M. Bosch, “De last van de overlevering. Gender en de herinneringscultuur in de wetenschap”, in: *Tijdschrift voor Genderstudies* 3 (2008), p. 46-58.

We bedanken Liesbet Nys, Anne Verbrugge en Fien Danniau graag voor hun advies omtrent recente initiatieven rond kunst en erfgoed aan de universiteiten van Leuven en Gent.

De 'Bustebende' van de Jonge Academie

(1)

Het Paleis der Academiën in Brussel herbergt een prachtige collectie klassieke Carrara-marmeren borstbeelden van gerenommeerde wetenschappers en kunstenaars. In het gebouw staan in totaal 93 exemplaren opgesteld, waaronder bekende namen als Vesalius, Mercator en Jan-Frans Willems, maar ook minder bekende figuren als Karl von Coblenz, een van de

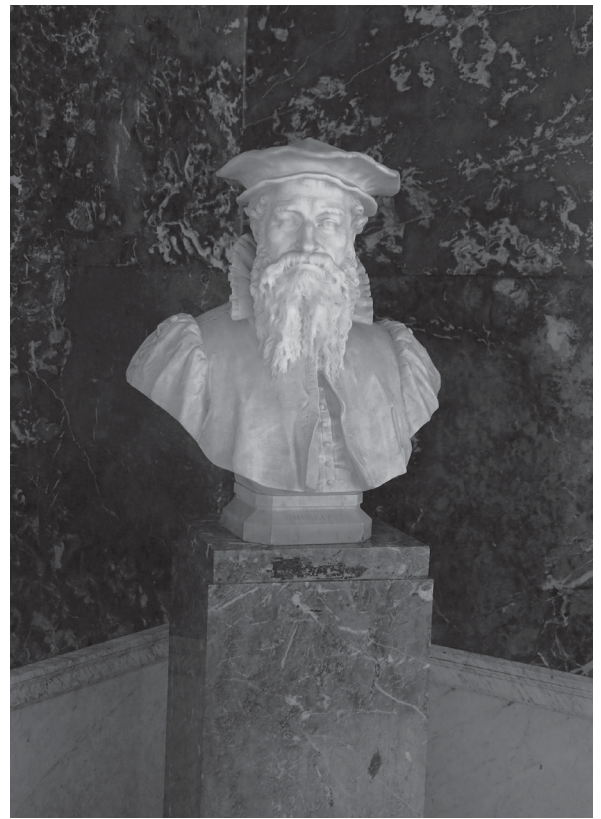
stichters van de Keizerlijke en Koninklijke Academie van Wetenschappen en Letteren van Brussel in 1772. De beelden dateren nagenoeg allemaal uit de negentiende eeuw, toen elk jaar, op kosten van de overheid, een of twee hoofden van illustere 'Belgen' uit marmer werden gehouwen ter verbeelding van 's lands glorie.

(2)

- (1) borstbeelden van Caroline Masquillier.
(2) Kawtar El Abdellati door Chiara Sarbach.
(3) Gerardus Mercator.

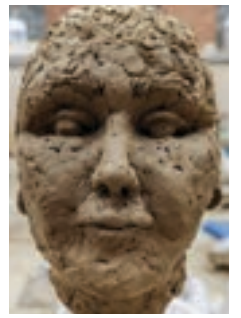
(3)

Deze historische collectie getuigt van weinig diversiteit. Er valt bijvoorbeeld maar met moeite een vrouw in te bespeuren. Alleen wie goed kijkt, ontwaart in een van de donkere hoekjes van het gebouw het beeld van de gevierde schrijver Marie Gevers, die in 1938 als eerste vrouw tot de *Académie royale de langue et de littérature françaises de Belgique* werd toegelaten.

In datzelfde Paleis der Academiën huist tegenwoordig ook de Jonge Academie. Al bij de eerste blik op deze versteende huisgenoten voelt de 'jonge' (lees: eenentwintigste-eeuwse) onderzoeker enig ongemak. De vraag naar de legitimiteit van dergelijke beelden in het hedendaagse wetenschappelijke bedrijf dringt zich onherroepelijk op. Volstaat deze historische collectie nog als 'afspiegeling' van het wetenschappelijke bedrijf in een tijd die in het teken staat van diversifiëring? Deze vraag ontvonkte in het voorjaar van 2021 bij enkele leden van de Jonge Academie, onder leiding van Nicolas Baeyens en Lieke van Deinsen, de wens om de collectie naar de 'huidige' maatstaven uit te breiden. De werkgroep *Bustebende*, een ietwat ludieke noemer die een serieuze lading dekt, was geboren.

Dromen van een meer gediversifieerd beeld van de wetenschap is één ding, het realiseren een tweede. Konden we dit historisch vakmanschap überhaupt evenaren? Alleen al het kostenplaatje van dergelijk tijdrovend en arbeidsintensief creatieproces past simpelweg niet in het bescheiden budget van de Jonge Academie. Gelukkig konden we rekenen op de steun en het enthousiasme van de studenten beeldhouwkunst van de Koninklijke Academie van Antwerpen, en hun docenten Bernadette Zdrzil en Athar Jaber. Een jaar lang nodigden we wekelijks twee wetenschappers of kunstenaars uit om voor hen te poseren. Het leverde een groepsportret van wetenschappers en kunstenaar-wetenschappers van diverse pluimage op. Dertien exemplaren zijn uiteindelijk – met steun van de KVAB Reflectiegroep Kunst, Wetenschap en Technologie – afgegoten om, vergezeld van bijpassende sokkels, de collectie van de Academie te complementeren. Zo zien de uniforme beelden van weleer zich, althans voor even, geconfronteerd met de meer diverse gezichten van hun hedendaagse opvolgers.

(4)
(5)

(6)
(7)

- (4) borstbeelden in het Paleis der Academiën.
- (5) Kevin Trappeniers.
- (6) Amber Andrews.
- (7) Kim De Veirman.
- (8) Christine Van Broeckhoven.

(8)

(9)

- (9) Kawtar El Abdellati.
- (10) Christine Van Broeckhoven.
- (11) Caroline Masquillier.

(11)

(10)

(12)

- (12) Joseph Merregaert.
- (13) borstbeelden in het Paleis der Academiën.
- (14) Anne-Mie Van Kerckhoven.
- (15) Joseph Merregaert.

(15)

(14)

(15)

(16)

(17)

- (16) Gita Deneckere.
- (17) Christine Van Broeckhoven.
- (18) borstbeelden van Kevin Trappeniers.

(18)

(20)

(19)

- (19) Amber Andrews,
aanstormend kunstenaar schilderkunst.
Door Guy Batten, *“faces are such deep and complex objects. If I have translated even a fraction of that detail into my portrait, I feel I have succeeded.”*
- (20) Ann Dooms,
professor wiskunde.
Door Mikhail Rogachev, *“I find portrait sculpting to be a beautiful way to create an impression of a human being. In my portraits for the Bustebende I tried to make a tribute to the participants of this project. Therefore, I wanted to capture unique qualities of every person.”*
- (21) Annemie Van Kerckhoven,
kunstenares.
Door Toon Blondeel, *“het portret was een zoektocht om een gezicht in zo weinig mogelijk vlakken te maken.”*

(21)

Bescherm de wetenschappelijke soldaat

Toen een paar jaar geleden een duidelijk psychotische vrouw, die ik nooit in levende lijve had ontmoet, een online-video van mij zag, raakte ze ervan overtuigd dat ik een sinistere boodschap voor haar had. Ze diende een klacht tegen mij in bij de universiteit waar ik toen werkte omdat ik betrokken zou zijn bij een complot van Duitse geleerden om haar te vermoorden.

Het is een voorbeeld, een wat extreem voorbeeld misschien, van iets dat weinig besproken wordt en naar mijn ervaring best veel voorkomt: door je als wetenschapper in het publieke domein te begeven, trek je de aandacht van allerlei personen. Ook al praat je, zoals in mijn geval, alleen over de uitspraak van Nederlandse klinkers. De wetenschap in beeld betekent ook: de wetenschapper in beeld – ook bij mensen bij wie je niet per se in beeld wilt komen.

Wat deed de universitaire vertrouwenspersoon bij wie deze klacht terecht kwam? Hielp ze mij omgaan met de toch enigszins bedreigende situatie – wat doet iemand die denkt dat je haar wil vermoorden? Nee, ze meldde mij formeel dat zo'n klacht “natuurlijk wel serieus onderzocht moest worden” en startte een onderzoek tegen mij. Dat onderzoek werd snel weer afgesloten, onder andere omdat de klaagster weigerde haar bewering te onderbouwen, maar in plaats daarvan de vertrouwenspersoon uitschold. Toch is er ook na dit onderzoek nooit iemand naar mij gekomen om mij op de een of andere manier bij te staan, terwijl ik nog steeds af en toe – online – met deze vrouw te maken heb.

Beangstigend

Een wetenschapper is een soldaat op meerdere slagvelden. In de kern is onderzoek morrelen aan je eigen wereldbeeld – de kans is altijd aanwezig dat de wereld er anders uitziet dan je dacht of dan je prettig vindt. Je levert dus slag met je eigen vooroordelen. Daar komt nog bij dat je ook moet strijden met die van je *peers* – zowel aan het begin van je onderzoek, wanneer een commissie moet oordelen over subsidie, als aan het eind, wanneer *reviewers* zich over je artikel buigen.

Steeds groter wordt de druk om je als soldaat van de wetenschap op nóg een slagveld te begeven: dat van het zogeheten ‘brede publiek’, waarin zich mensen bevinden met allerlei ideeën en opvattingen waar je al dan niet bewust tegenin gaat. Dat is begrijpelijk. Vooral jonge onderzoekers treden graag in contact met het publiek en dus worden er festivals georganiseerd, podcasts opgenomen en scholen bezocht. Wetenschappers moeten zich verantwoorden voor hun medeburgers, hun resultaten delen, maar liefst ook iets vertellen over de manier waarop ze tot die resultaten komen.

Nu is het slagveld van het grote publiek niet alleen onbekend terrein voor veel onderzoekers en hun leidinggevenden. Het lijkt de laatste decennia ook alleen maar vervelender geworden, soms veel vervelender dan wat mij is overkomen: wetenschappers worden ruw bejegend in de sociale media, er worden stickers op hun deur geplakt (“we weten dat je hier woont”) en in sommige gevallen – denk aan Marc Van Ranst – worden ze zelfs met de dood bedreigd. Ik kan geen voorbeelden vinden van onderzoekers die ook daadwerkelijk lichamelijk zwaar geweld zijn aangedaan om hun werk, maar het is allemaal beangstigend genoeg.

Dilemma

Er is dus een dilemma: het is belangrijk dat de wetenschap wordt beschermd tegen aanvallen van buiten, en wetenschapscommunicatie is een voor de hand liggende manier om daarin veel te bereiken; tegelijkertijd krijgen degenen die zich dan met die wetenschapscommunicatie bezig houden het te verduren.

Zelfs ik heb meer mensen achter me aan dan alleen die mevrouw – mensen menen dat ze je kennen en dat je daarmee medeverantwoordelijk bent voor hun levensloop. Ik klaag daar overigens niet over, ik geloof zelfs dat dit voor het eerst is dat ik het in het openbaar vermeld, want ik ben gelukkig in staat om zulke dingen van me af te laten

glijden. En: vrijwel altijd vind ik het juist leuk en interessant om met mensen in gesprek te zijn. Ik doe deze dingen ook al meer dan 25 jaar, ik ben erin gegroeid. Maar ik kan me voorstellen dat het mensen afschrikt die aan dit soort activiteiten beginnen en die ermee geconfronteerd worden.

Steun

Dat is jammer, want wetenschapscommunicatie kan ook juist heel mooi zijn, en het is als gezegd heel belangrijk dat veel, en veel verschillende mensen zich ermee bemoeien. Het is daarom belangrijk om in te zien dat degenen die het veld in worden gestuurd, de soldaten van de wetenschappelijke *outrreach*, het extra te verduren krijgen.

Dat gebeurt niet genoeg. Ja, af en toe spreekt een rector of het hoofd van een wetenschappelijk instituut zich uit voor de vrijheid van wetenschappers om zich uit te laten over het onderzoek. Maar dat blijft eigenlijk altijd bij abstracte en algemene beweringen. In het alledaagse gevecht voor de wetenschap ervaart de soldaat maar weinig steun. De problemen die er ontstaan, zijn dan ook allemaal voor je eigen rekening.

In mijn ideale inrichting van de universiteit zou er in iedere onderzoekseenheid van enige omvang – soms zal dit een afdeling zijn, soms een onderzoeksschool, of zelfs een kleine faculteit – een paar mensen zijn die *embedded* wetenschapscommunicatoren zijn: ze zijn zelf onderzoeker en een deel van de tijd nemen ze ook deel aan het maatschappelijk debat.

Maar belangrijk is daarbij dat ze ook steun krijgen – dat hun leidinggevenden begrip hebben voor de ingewikkelde problemen die zich voordoen, dat ze contact houden, over wetenschapsgebieden heen, met elkaar en dat ze zo samen het nieuwe gebied kunnen leren kennen. Alleen op die manier kunnen we steeds meer wetenschappers ervan overtuigen om af en toe ook een uitstapje te maken naar de publieke arena.

(22)

(23)

- (22) Caroline Masquillier, postdoctoraal onderzoeker huisartsgeneeskunde en sociologie. Door Niels Van Looveren, "denken in de ruimte."
- (23) Damya Laoui, professor bio-ingenieurswetenschappen. Door Chloë Tibos, "de missie van de Bustebende ligt mij nauw aan het hart. Het lijkt me hoog tijd het stereotiepe beeld van de expert als oude witte man te weerleggen. Ik voel me dus vereerd om het diverse spectrum van wetenschap en kunst in beeld te mogen brengen, zoals het in werkelijkheid is."

Geen beeld, geen story.

Wetenschappers gecast
voor het VRT-nieuws

De zevende dag van februari breekt ijsig zonnig aan. Een kunstenaar en een literatuurwetenschapper reizen samen per trein richting Brussel. Jonge Academieleden Nicolas Baeyens en Zoë Ghyselinck zijn onderweg naar de VRT, de Vlaamse Radio- en Televisieomroeporganisatie. In hun reistas: prangende vragen naar de manieren waarop en de redenen waarom wetenschappers en 'de' wetenschap in 'de' media, en meer in het bijzonder in het nieuws, in beeld worden gebracht. Zij zoeken antwoorden bij Katty Allaert (KA) en Koen Wauters (KW), wetenschapsjournalisten van de VRT-nieuwsdienst.

De interviewers bedanken hun gesprekspartners voor het vrijmaken van hun drukbezette agenda – wetenschappelijke duiding is hier immers bijna dagelijkse kost. We vleien ons neer in de knusse zetels van de nieuwsredactie en mogen onze vragen een uur lang op deze doorwinterde journalisten afvuren. Degelijk en oprecht is de repliek die volgt; helder in hun communicatie het epitheton dat deze journalisten orneert. Tot zover de beeldvorming van de wetenschapsjournalist. Daar zijn we immers niet voor gekomen.

Julie zijn wetenschapsjournalisten. Wat is jullie functie binnen de VRT-nieuwsredactie?

KW Ik ben wetenschapsjournalist "met een grote brok gezondheid". Katty is journalist "gezondheid en wetenschap".

KA Ik hou me bezig met gezondheid en zorgstructuren; niet met sterren en planeten.

KW We hebben geen achtergrond in gezondheid, maar moesten ons toch van 2020 tot 2022 om evidente redenen uitsluitend met corona bezighouden. Wij zijn ook de enige wetenschapsjournalisten bij de nieuwsredactie. Wij voeren wetenschappers in de eerste plaats op wanneer zij nieuws brengen. Ik geef een voorbeeld: professor Damya Laoui heeft een doorbraak of een nieuwe publicatie over kanker. Dan gaan we naar haar. Het uitgangspunt is dat er nieuwswaarde moet zijn. Of er is iemand die een link heeft kunnen leggen tussen een darmbacterie en depressie. Dan brengen we dat als nieuws. In het andere geval hebben we extra duiding nodig bij het nieuws, zoals vaak het geval was tijdens de COVID-19-epidemie. Op dat moment gaan we op zoek naar specialisten.

Op welke manieren zoeken en selecteren jullie een wetenschapper, een specialist om duiding te geven?

KW In onze *fichebak* huizen natuurlijk sowieso de vaste waarden, zoals Marc Van Ranst, Erika Vlieghe, en Steven Van Gucht. Lang voor coronatijden interviewde ik Marc Van Ranst over griep. Na afloop bleek dat toen al zijn duizendste interview te zijn... Je hebt altijd mensen in je netwerk die je al kent. Ze zijn bereikbaar en ze kunnen vlot en helder communiceren.

"Én", voegt Allaert toe, "we doen een beroep op hen, omdat het straffe wetenschappers zijn." Wauters beaamt: Expertise en geloofwaardigheid primeren. We zoeken telkens iemand die zijn of haar expertise helder kan vertellen. Dat is sowieso een proces. De meeste wetenschappers groeien hier wel in. Men wordt niet meteen live op radio en tv gegoid.

KA Steven Van Gucht, bijvoorbeeld, heeft die helderheid van communiceren van nature. Hij is iemand die, wanneer hij voor een camera staat, spontaan naar de journalist en niet in de camera kijkt. Bovendien rondt hij redeneringen vanzelf goed af. Dat is precies wat wij nodig hebben, zeker in tijden van crisis. Van Gucht is natuurlijk een uitzonderlijk talent. Maar niet getreurd. Je kan dit oefenen, bijvoorbeeld door aan wetenschapscommunicatie te doen voor een groot publiek.

KW We gaan echter ook altijd breder zoeken. We zijn voortdurend actief op zoek naar nieuwe gezichten, nieuwe stemmen en vooral naar vrouwen. Gisteren was er bijvoorbeeld de aardbeving in Turkije (op 6 februari 2023, *nvdv*). Tot mijn groot plezier kon ik Katleen Wils, geoloog en seismoloog van de Universiteit Gent interviewen. Zij is vorig jaar ook genomineerd voor de Vlaamse PhD Cup (*finaliste 2022*). Wauters is lid van de *stuurgroep wetenschapscommunicatie van de KVAB* en presenteert de

uitreiking van de Vlaamse PhD Cup, nvdv). Dit was een zeer goede ervaring, waardoor zij nu in ons bestand zit. Ondanks de vele inspanningen om nieuwe en diverse stemmen te vinden, vallen we wel nog te vaak op dezelfde mensen terug in bepaalde disciplines. Dit heeft natuurlijk ook te maken met de snelheid van onze job, wat ik soms betreurt. Als het snel moet gaan, doen we een beroep op sommige *anciens* die flexibel en bereikbaar zijn. Zij zullen desnoods zelfs even hun les onderbreken om op onze vragen te antwoorden.

KA Voor de ramp in Turkije hebben we ook nog een andere geoloog geïnterviewd en zijn we op zoek gegaan naar een arts die gespecialiseerd is in rampengeneeskunde, die ons meer uitleg kan geven over het soort verwondingen dat een dergelijke catastrofe met zich meebrengt. Ook zijn we geïnteresseerd in de verhouding doden/gewonden. Dit nieuwsfeit heeft er dus toe geleid dat we bij verschillende wetenschapstakken te rade gaan. Evengoed brengen we nieuwsfeiten die zich voordoen in de wetenschappelijke wereld. Zo berichten we ook over de omstrede Gentse professor klinische psychologie Mattias Desmet, wiens boek nu ook uit de opleiding wordt geschrapt. Wetenschap ondergaat dezelfde selectiecriteria als andere sectoren. We brengen niet alleen maar *Hosanna in de hoge*.

Welke rol speelt diversiteit in jullie zoektocht naar wetenschappers?

KW Meestal verloopt die zoektocht heel organisch, maar we laten ons wel bewust leiden door de noodzaak aan diversiteit. Dit ligt in de lijn van het *50-50 project* (*wijst naar een affiche met deze cijfercombinatie*). Het gaat om een initiatief van de BBC om de man-vrouwverhouding in de berichtgeving gelijk te trekken. Het wordt ook intern geturfd, aangezien het decretaal bepaald is. Zo krijgen we om de zoveel tijd een mailtje met een overzicht van de verhoudingen. De ene redactie krijgt dan bijvoorbeeld een pluim, terwijl een andere redactie te horen krijgt dat ze een tandje moet bijsteken. Intern is de nieuwsredactie gendermatig en cultureel divers (*wat de interviewers bevestigen*), maar onvoldoende naar buiten toe.

"Daar moet nog een stevige tand bijgestoken worden", weet ook Allaert. Evengoed botsen we vaak op de grenzen van diversiteit bij onze gesprekspartners, meent Wauters. Ik ging ooit een professor en zijn team in beeld brengen. Ik kwam binnen en zag dat het allemaal mannen waren... "Qua beeldvorming gaat dit niet goedkomen", dacht ik toen. We ijveren er dus echt voor om eerst en vooral een vrouw aan de lijn te krijgen, wanneer we universiteiten of wetenschappelijke instellingen bellen.

De afgelopen 10 jaar zet de wetenschappelijke wereld versterkt in op wetenschapscommunicatie. Allerhande trainingen worden aan jonge onderzoekers aangeboden. Merken jullie iets van die evolutie?

KA Over het algemeen communiceren de wetenschappers die wij spreken echt goed. Het is immers niet zo evident. Wij verwachten van hen dat ze, vaak in gemakkelijk te monteren quotes, de essentie van hun onderzoek of van een probleem in 20 tot 30 seconden kunnen overbrengen. Dan moet je je als wetenschapper leren verzoenen met onvolledigheden. Door mijn focus op gezondheid interview ik natuurlijk vaak artsen en wetenschappers die opgeleid zijn om op heldere en eenvoudige wijze te communiceren met patiënten.

KW In de grond kán iedere goede wetenschapper een eenvoudige boodschap overbrengen. Mensen die verdrinken in hun eigen woordenbrij zien het zelf ook niet echt helder (*lacht*). Wijlen Jean-Jacques Cassiman, bijvoorbeeld, kon heel helder communiceren. In 2018 ontving hij de loopbaanprijs van de KVAB en zei dat hij zijn beste idee kreeg toen hij voor een breed publiek sprak, aangezien hij toen pas besefte waar hij mee bezig was. Er zijn uiteraard ook altijd onderzoekers die niet graag op de voorgrond treden en de boot afhouden, maar dat respecteren we.

Hierbij aansluitend: hebben fervente twitteraar-wetenschappers en zij die hun doorbraken delen via Facebook en andere sociale media een voordeel om sneller gecontacteerd te worden?

KA Doorgaans niet. Via Twitter krijgen we soms wel nieuwe informatie binnen, maar via andere sociale media werken we niet. Belangrijke kanalen voor ons zijn de communicatiediensten van de universiteiten en hogescholen. Onlangs maakte ik een stuk over de fysieke aspecten van cocaïneverslaving. Ik weet op dat moment heel gericht dat ik een neus-keel-oorarts nodig heb die bereid is wat toelichting én beelden te geven. Dan bel ik met de persdiensten van de universiteiten en dan komt dat wel goed.

Dit brengt ons bij een belangrijk aspect van dit gesprek: beeld. Wie beslist hoe en in welke setting wetenschappers in beeld komen, hetzij in de televisiestudio, hetzij op locatie (bijvoorbeeld in een wetenschappelijke context, zoals een lab of bibliotheek, of eerder in een huiselijke sfeer of de publieke ruimte)? Kunnen jullie ook de redenen toelichten waarom voor een specifieke setting wordt gekozen?

KA Over de ruimtelijke setting wordt altijd nagedacht, maar soms moeten wij (vaak door tijdsdruk) opteren voor een pragmatische oplossing. Wanneer Van Gucht thuiswerkte omwille van de lockdown, dan interviewden we hem in zijn tuin, voor het kippenhok. Zo beschermen we in ieder geval zijn privacy.

KW Beeld is voor ons immers bijzonder belangrijk. Wij hebben beeld nodig. We vertellen een verhaal in beelden. Ooit brachten we het nieuws dat wetenschappers hadden ontdekt waarom een haan niet doof wordt van zijn eigen gekraai dat zo'n 140 decibels kan produceren (*in 2018, nvdr*). Kennelijk zouden zij in het binnenoor over een natuurlijk ingebouwde plug beschikken die dichtslaat wanneer ze kraaien. Wanneer je dat nieuws in beeld wilt brengen, heb je uiteraard hanen nodig en een beeld van hun binnenoor. Dan ga je in overleg met die wetenschappers over wat ze kunnen tonen en waar (bijvoorbeeld in hun lab). Wetenschappers lijken het soms moeilijk te hebben met het feit dat beeld voor ons broodnodig is. Ze associëren het doorgaans met een hang naar sensatie.

"Maar dat is het niet," pikt Allaert resoluut in, "geen beeld, geen stuk". In sommige gevallen kan onze zucht naar beeld clichématig overkomen en is dat zelfs bewust gezocht. Een brandweerman interviewen we met kostuum en helm voor een brandweerwagen. De werkcontext is deel van de geloofwaardigheid.

KW Wanneer wetenschappers bijvoorbeeld nooit meer in hun lab komen (*of er ook gewoon geen hebben*), dan beelden we hen daar ook niet in af. Het moet waarheidsgetrouw blijven.

KA We zijn wel niet geïnteresseerd in de mens achter de wetenschapper. Ik bedoel: we doen niet aan *human interest*. Een uitzonderlijk geval is wanneer een onderzoeker met pensioen gaat of bijvoorbeeld een carrièreprijs ontvangt. In alle andere gevallen zien we de wetenschapper puur als expert. Binnen de nieuwsdienst bestaat dan ook veel discussie over wetenschappers die plots in een spelletjesprogramma opduiken.

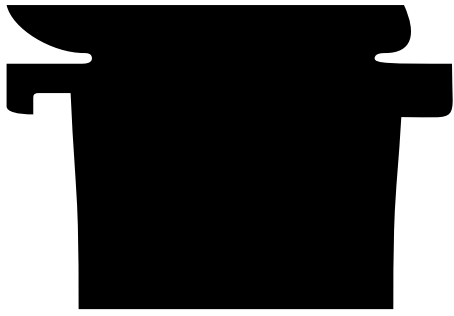
Worden wetenschappers op voorhand attent gemaakt op de eventuele gevolgen van hun mediaoptredens en wordt hen begeleiding geboden, indien nodig? Dragen de media de verantwoordelijkheid bij problematische effecten als gevolg van mediaoptredens, bijvoorbeeld wanneer wetenschappers daardoor worden blootgesteld aan bedreigingen vanuit het bredere publiek, omdat de boodschap die ze brengen niet strookt met een bepaalde publieke opinie?

KA Ik voel me nooit verantwoordelijk voor wat dé media zeggen. Ik ben verantwoordelijk voor de nieuwsredactie en voor mijn eigen stuk, dat deontologisch in orde moet zijn.

KW Als mensen zelf aangeven dat ze minder in beeld willen komen omdat ze te veel bagger over zich heen krijgen, respecteren we dat uiteraard, maar dat is hun keuze. Doorgaans zijn wetenschappers heel fijne mensen om mee samen te werken. We voelen ons als wetenschapsjournalisten echt wel bevoorrecht. Corona heeft de kwetsbaarheid van wetenschappers uiteraard op de spits gedreven, maar bedreigingen aan het adres van wetenschappers die wij in beeld brengen zijn eerder uitzonderlijk. Los daarvan willen we wetenschappers juist aansporen om veel meer op de voorgrond te treden. We hebben de indruk dat ze hun expertise vaak te nauw inschatten en te bescheiden zijn. Wetenschappers kunnen vanuit hun expertise een onderbouwde mening formuleren. We laten soms veel meer mensen aan het woord die geen onderbouwde mening hebben of een mening die niet op dezelfde expertise is geënt. Het klimaatprobleem is daar een mooi voorbeeld van. We laten politici ongeremd meningen spuien en allerhande oplossingen poneren zonder dat ze over een bepaalde thematiek expertise hebben opgebouwd. Wetenschappers zouden hierin wél een grotere rol kunnen (en moeten) opnemen in het maatschappelijk debat.

KA Neem het voorbeeld van baby Pia en het dure geneesmiddel dat haar had moeten genezen. Dat was om evidente redenen een heel moeilijk en emotioneel debat. Wetenschappers durfden hun nek niet meer uitsteken en erop wijzen dat het geneesmiddel ook geen wondermiddel zou zijn. Uiteindelijk heb ik in het UZ Gent een jonge arts gevonden die dat in twee quotes durfde te doen. Dat is voor mij ook de rol van de wetenschappers in het publieke debat: af en toe eens de nek uitsteken.

Met deze oproep aan de verantwoordelijkheid van wetenschappers, en in het bijzonder aan de vrouwen in de academische wereld, sturen Allaert en Wouters ons het publieke veld in: treed meer naar buiten met onderzoek (bijvoorbeeld via de bestaande expertendatabank van de Vlaamse overheid: expertendatabank.be/nl). Je krijgt er sowieso veel voor terug, gaande van complimenten van de suikertante op het familiefeest, tot erkenning binnen en buiten jouw vakgebied, kansen op fondsenwerving en aandacht van beleidsmakers.

(24)

- (24) Christine Van Broeckhoven,
emeritus professor moleculaire biologie en
genetica.
Door Mikhail Rogachev.
- (25) Gita Deneckere,
hoogleraar geschiedenis en decaan faculteit
letteren en wijsbegeerte UGent.
Door Dries Willems, "de interactie tussen
ons als beeldhouwstudenten en de geportret-
teerden was vaak heel leerrijk en uniek.
Zo leer je de onderzoekers ook een beetje ob-
jectief te bekijken terwijl je er toch een zo
persoonlijk mogelijke benadering aan kan ge-
ven, zoals ik deed met Gita Deneckeres
spontane glimlach."

(25)

De kleren van de wetenschapper: de zin en onzin van stereotypen in populaire cultuur

Agnodice, illustratie uit Delacoux' *Biographie des sages-femmes célèbres, anciennes, modernes et contemporaines* (Parijs: Trinquart, 1833-34).

Agnodice zou de eerste vrouwelijke arts zijn geweest, die zich als man vermomde omdat het voor vrouwen verboden was geneeskunde te beoefenen. Bij gebrek aan historische bronnen vermoeden historici dat het om een mythe gaat, die via visuele overlevering doorleeft.

De man glimlachte: 'Ik ben wetenschapper, moet u weten. Ons wetenschappers maakt het niet uit wát je bestudeert – zolang je maar studeert.'

'U, een wetenschapper?' riep mijn moeder smalend. 'Nou toevallig ben ik zélf een wetenschapper, en ik herken mijn collega's op twintig meter afstand. Ha! U hebt niet eens een witte jas!' Dat klopte. De meneer had een pak aan met een vies lichtbruinig-groenig kleurtje.

'Mijn excuses,' schrok de man. 'Ik had natuurlijk mijn witte jas aan moeten doen. Ja. Maar in een tropisch regenwoud worden ze snel vies, hè? Vandaar. Excuses. Trouwens, dame...' Hij bekeek mijn moeder van top tot teen. [...] Maar hoe langer hij keek, hoe duidelijker het werd dat ze geen witte jas aan had. Ze had zó ontzettend geen witte jas aan, dat de man ervan ging blozen.

(*Donderkat vs kettingzaag*, 59)

Lacherig schetst deze scène een vestimentaire code: de prototypische veldonderzoeker gestoken “in een pak met een vies lichtbruinig-groenig kleurtje” blijkt minder herkenbaar als wetenschapper dan die in labjas. Dat de moeder van de verteller die hier zelf niet draagt, maar net als de andere bewoners op deze plek in het regenwoud naakt is, lijkt ze even te zijn vergeten. De ‘witte jas’ loopt als een *running gag* door de vijfdelige *Donderkat*-reeks (2010–2017) van Thijs Goverde, waarin de avonturen van een moederchemicus en haar kinderen centraal staan. Zonder de sterke verankering van het stereotype van de labjas maakt die humor geen kans. En was de moeder misschien ook niet herkenbaar als wetenschapper.

De labjas staat met stip op één als het gaat om de iconische uitrusting van wetenschappers, maar het is niet het enige uiterlijke kenmerk dat sterk met (moderne) wetenschap is verknoopt. Een proefbuis of erlenmeyer, een bril, het warrige haar (denk aan Einstein): allemaal roepen ze de associatie met wetenschap op. De veelgehoorde kritiek luidt dan ook dat wetenschap hierdoor vernauwd wordt tot experimenten in een laboratorium en de wetenschapper tot de briljante maar vestrooide professor, wit en mannelijk. Maar zijn die stereotiepe kenmerken zo kwalijk als vaak wordt beweerd? Dragen dergelijke eenvoudig waarneembare attributen niet ook bij aan herkenbaarheid? Wij willen die stereotiepe elementen in de verbeelding van wetenschappers hier dan ook benaderen als een repertoire aan performatieve strategieën waaruit ook wetenschappers zelf putten, en geput hebben, om hun identiteit te bevestigen en expertise te claimen. De pogingen om via taal en beeld mensen, dingen, gebeurtenissen of abstracte concepten zoals ‘wetenschap’ op te roepen zijn immers niet beperkt tot de fictionele setting waarmee deze bijdrage opende. Representatie pendelt tussen de werkelijke wereld en die van de verbeelding. We nemen enkele voorbeelden uit de populaire cultuur onder de loep. Met hinkstapsprongen gaan we door

de recente geschiedenis, van de goocheelaars en illusionisten uit de negentiende eeuw tot hedendaagse striptekenaars en weer terug naar wetenschappers. Zo willen we tonen dat stereotypen ook positief ingezet kunnen worden in populaire cultuur.

Hoe herken je een wetenschapper?

Gaat het om de stereotiepe beeldvorming van wetenschappers zoals hierboven geschetst, dan wordt steevast verwezen naar de zogenaamde *Draw a Scientist*-test (DAST), in 1983 gemunt door David Wade Chambers. Via een tekentest bij duizenden kinderen bracht Chambers het bestaande stereotiepe beeld van de wetenschapper in kaart. Deze beeldvorming was echter breder verspreid: “The standard image, though it has been considered so, is not simply a child’s image”, stelt Chambers (1983, 256), “when asked to ‘draw a scientist,’ even scientists themselves utilize the standard image”. Dat kinderen en volwassenen wetenschappers op dezelfde manier verbeelden is niet vreemd: de typische visuele kenmerken staan immers symbool voor aspecten van wetenschap. Een bril kan wijzen op lang geconcentreerd turen, de baard kan refereren aan lange werkdagen en verwaarlozing van lichamelijke behoeften, of symbool zijn voor wijsheid. Chambers’ onderzoek is de voorbije decennia meermaals en in diverse contexten herhaald. Daarin blijft het stereotiepe beeld in grote lijnen overeind, al tekenen kinderen vaker vrouwen sinds hun zichtbaarheid in de wetenschap toeneemt, en komt er dus stilaan verandering.

Dergelijke stereotypen zijn stevig ingebakken in onze collectieve verbeelding. Dat is niet enkel te wijten aan de media, maar ook aan de wetenschappers zelf die dat beeld mee vormgeven en cultiveren. Sinds wetenschap zich vanaf de negentiende eeuw vestigde in instituten zoals universiteiten en genootschappen, wilden wetenschappers, professoren, of geleerden de eigen legitimiteit beschermen en waarborgen. Daarbij maken ze handig gebruik van theatrale trucjes en sociale scripts: om

geloofwaardig over te komen en (h)erkend te worden, spelen zij in op de verwachtingen, bestaande sociale en professionele rollen, beelden en verhalen die hun tijdgenoten herkennen en associëren met serieuze wetenschap. Op die manier hebben ze zelf bijgedragen aan de beeldvorming van hun beroep in populaire cultuur.

Van statussymbool tot vermomming

De sociale scripts en conventies verbonden met de professionele rol van wetenschappers kunnen ook op meer ambivalente manieren worden ingezet. Zo is bekend dat vrouwen zich als mannelijke arts verkleedden om hun roeping te kunnen volgen toen dat beroep nog tot mannen was beperkt. Dergelijke *crossdressing*-praktijken gaan terug tot de oudheid. In de zestiende eeuw werd zelfs een woord, ‘charlatan’, bedacht om naar zulke maskerades te verwijzen. In de achttiende en negentiende eeuw gingen ook artiesten, goochelaars en cartoonisten pienter gebruik maken van deze performatieve conventies om het wetenschappelijk bedrijf te verbeelden, of te ontmaskeren. In zogenaamde *cabinets de physique*, kleine kraampjes of theaters op kermissen en boulevards, presenteerden goochelaars mechanische, optische en later elektrische apparaten om verwondering en nieuwsgierigheid op te wekken. Ze trokken een wetenschappelijke outfit aan, verklaarden zich ‘professor in de natuurkunde’ en kaderden hun demonstraties van *physique amusante* als wetenschappelijke experimenten. Ze speelden daarbij expliciet met de grens tussen zien, weten en geloven, én met het verwachtingskader van hun toeschouwers. Door in te spelen op de toenemende nieuwsgierigheid naar natuurwetenschap namen goochelaars expliciet afstand van zwarte magie, hekserij en obscurantisme. Op de vleugels van de Verlichting integreerden zij wetenschap en technologie in hun spektakels om het publiek te verbazen, te amuseren, te onderwijzen (en voor de gek te houden).

Deze artiesten maakten daarvoor ge-

bruik van hetzelfde repertoire van performatieve strategieën als wetenschappers verbonden aan formele wetenschappelijke instellingen. Dat illustreert hoezeer het wetenschappelijke en het populaire domein met elkaar in verbinding stonden. De goochelaars beschouwden zichzelf wellicht niet in de eerste plaats als popularisatoren van de wetenschap, maar hun discours weerspiegelt wel de tijdgeest. Op een handvol echte wetenschappers na die publiek op de voorgrond traden, droegen vooral deze vertolkers van de wetenschap bij aan de beeldvorming ervan, inclusief de bijbehorende kostuums en rekwisieten.

Een trapladdertje voor de verbeelding

Deze stereotiepe beeldvorming is erg hardnekkig en werkt door tot vandaag. Maar in de kracht van stereotypen schuilt ook een sterk potentieel. Zo laten gevestigde performatieve conventies populaire cultuur ook toe om wetenschap diverser in beeld te brengen, zoals de *Donderkat*-reeks al liet zien: een labjas volstaat om iemand, vrouw én moeder, als wetenschapper te karakteriseren. Vandaag wordt bij de productie van films en televisie — maar ook voor andere media zoals games, stripverhalen, theater, en (jeugd) literatuur — bewuster nagedacht over de representatie van onderzoekers. Hoewel nog steeds overwegend witte mannen worden gecast als briljante, heldhaftige onderzoekers (meestal in sciencefiction), zien we toenemend meer steractrices in wetenschappelijke rollen waarin zij de plot bepalen met hun erudiete kennis. Recent zien we zelfs voorbeelden uit de humane wetenschappen, sowieso al wat onderbelicht in cinema en andere cultuurvormen. Denis Villeneuve castte voor zijn science-fiction *Arrival* (2016) Amy Adams als een professor taalkunde; en Tilda Swinton vertolkte recent de rol van een professor in de narratologie in de romantische fantasy film *Three Thousand Years of Longing* (2022). Het zijn blockbusters met relatief complexe, vrouwelijke academisch personages in de hoofdrol.

Ook in cultuur voor kinderen ontstaat meer variatie. Waanzinnige geleerden en verstrooide professoren zijn in de hedendaagse Nederlandse jeugdliteratuur vooral nog in boeken voor jongere lezers (negen- tot twaalf-jarigen in het bijzonder) vertegenwoordigd. Steeds vaker vullen ook moeders die rol in: in de eerstelezersreeks rond Rapp en diens robotbroer Rob bedenkt de moeder – mét labjas! – allerhande uitvindingen die door haar kinderen onbedachtzaam worden ingezet. Een stuk genuanceerder is de reeks rond *Keverjongen* van M.G. Leonard, waarin de als waanzinnige geleerde geportretteerde Lucretia Cutter haar zogenaamde ecologische bekommernis te ver drijft. Dat haar genetisch onderzoek ethisch onwenselijk is, wordt beklemtoond door haar als slechte moeder neer te zetten – stereotiepe kenmerken krijgen hier dus een signaalfunctie en geven de grenzen van aanvaardbare wetenschap aan.

Intussen is er ook in Belgische stripverhalen meer ruimte voor experiment. Die bleven nog lang nadat de wetenschappelijke gemeenschap diverser werd, een vergaarbak voor stereotiepe professoren, tonen Baldwin van Gorp en Els Rommes in hun verhelderende artikel *Scientists in Belgian comics* (2014). Zo gaat striptekenaar Wauter Mannaert in zijn reeks rond Yasmina ook aan de slag met de verbeelding van die waanzinnige geleerde: hij tekent een vrouw met excentrieke bril en grimmige blik die aanvankelijk de wetenschap de rug wil toekeren nadat haar experiment tot misbruik en maatschappelijke schade heeft geleid. In het prentenboek *De allerbeste uitvinding van de hele wereld* (2021) tekent Shamisa Debroey een zwart meisje in de rol van uitvinder: haar profiel is vanaf de beginpagina's visueel af te lezen aan onder meer de tekening op millimeterpapier en de buizenconstructie met borrelende erlenmeyers waaraan ze zit te sleutelen. De Netflix-serie *Ada Twist, Scientist* (2021), gebaseerd op de gelijknamige prentenboeken, toont hoe een trio kinderen – geregeld met veiligheidsbril en labjas – vragen en uitdagingen wetenschappelijk aanpakken. Dankzij de relic-

ten van de stereotiepe verbeelding van de wetenschapper kunnen deze personages een plek innemen in verhalen – en, uiteindelijk, fungeren als rolmodel voor een diverser publiek. Die complexer en anders uitgetekende personages steunen op stereotiepe kenmerken en elementen die over de types heen terugkeren, zoals kleding en attributen.

Dat stereotiepe kenmerken in de populaire beeldvorming zo lang overleven, toont vooral de nood aan een mentale 'kastok': de labjas werkt als een pars pro toto of opstapje naar de categorie 'wetenschapper'. Tekenaars, schrijvers, kinderen én wetenschappers maken hier (al dan niet bewust) handig gebruik van. Zo bekent experte wetenschapscommunicatie Sarah Davies dat zij op een wetenschapsfestival voor het brede publiek een labjas draagt én daar trots op is, ook al draagt zij die als sociale wetenschapper normaal niet. Daarin is ze geen uitzondering: onderzoek suggereert dat wie een labjas draagt bij wetenschappelijke activiteiten meer geneigd is zichzelf erkend te zien als iemand die wetenschappelijke kennis heeft. *Encloded cognition*, zoals onderzoekers Adam en Galinsky dat idee noemen, draagt de symbolische waarde van bepaalde beroeps-kledij over op de drager. Kortom, de kleren van de wetenschapper zetten de onderzoekers niet per se in hun blootje, zoals bij de keizer het geval was. Wel integendeel, dankzij performatieve elementen zoals kleding kunnen mensen die aanvankelijk niet tot de wetenschappelijke gemeenschap behoorden of als zodanig (h)erkend werden, daar (al dan niet in fictie) een rol claimen. De evolutie in beeldvorming werkt uiterst traag, maar wellicht kan die labjas dan over enkele jaren écht uit, en niet enkel in het regenwoud.

Verder lezen

Het verslag over de eerste reeks DAST is na te lezen in: D.W. Chambers, "Stereotypic images of the scientist: The draw-a-scientist test", in: *Science Education*, 67.2 (1983), p. 255-265.

De opvolging ervan in de daaropvolgende decennia wordt beschreven in: D. I. Miller, K. M. Nolla, A. H. Eagly, and D. H. Uttal, "The Development of Children's Gender-Science Stereotypes: A Meta-analysis of 5 Decades of U.S. Draw-A-Scientist Studies", in: *Child Development*, 89 (2018), p. 1943-1955.

Over karikaturen en portretten in wetenschapsgeschiedenis, zie het werk van historica Patricia Fara.

Ontdek de
wetenschapper
in jou!

Hoe ziet een wetenschapper er uit? Welk beeld heb jij van een wetenschapper? Hebben alle wetenschappers warrige grijze haren? Dragen zij een bril en een witte jas? En doen zij proefjes met glazen maatbekers en kleurrijke vloeistoffen die dan tot ontploffingen leiden?

In dit boekje nemen we je mee op een reis door de ogen van jouw leeftijdsgenoten die beeldatelier volgen in het deeltijds kunstonderwijs aan de Academie Mechelen. Zij kregen in het voorjaar van 2023 acht wetenschappers op bezoek: **Bart, Damya, Lara, María, Nele, Tom, Xavier** en **Zoë**. Die wetenschappers vertelden over hun onderzoek en poseerden nadien als echte modellen.

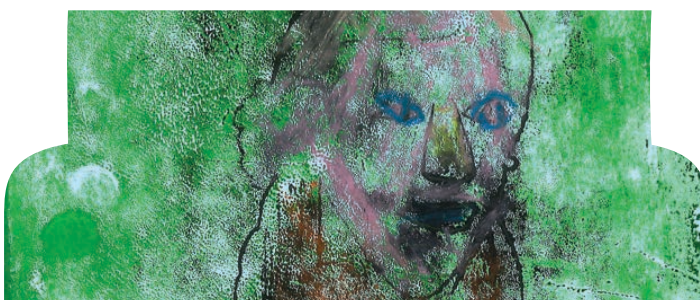
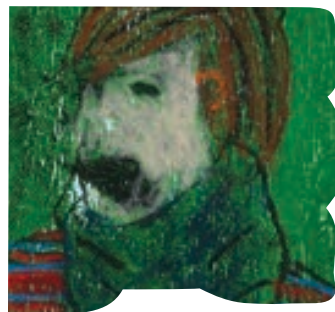
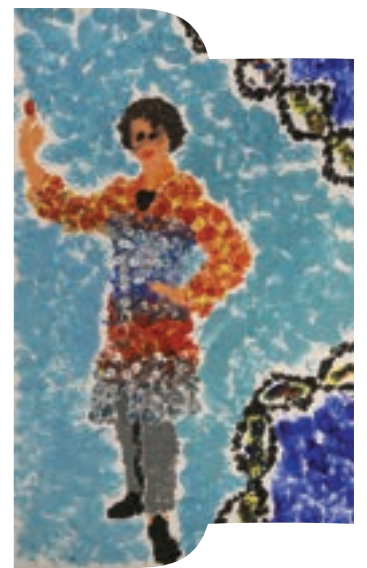
De kinderen namen hun potloden, penselen en houtskool vast, bekeken de modellen zeer goed en maakten prachtige portretten van hen. In dit boekje kun je hun kunstwerken bewonderen.

Maar er is meer. Je vindt in dit boekje ook proefjes en doe-opdrachten om zelf onderzoek te doen. Schuilt er misschien ook een echte wetenschapper in jou?

Elke wetenschapper wordt voorgesteld door een portret dat gemaakt werd door een leerling van de Academie Mechelen. Wil je al hun portretten zien? **Scan dan deze code:**

Tekeningen van *Chloë Van Campenhout, Flora Piraino, Nand Genty, Mia Staes, Haroun laouar, Annabel Tondeur, Yana Robaye, Lola Reynjens, Fee Christiaens, Eden Le Piane, Amy Craig Gray, Ante De Cock, Babette Vos, Saar de Roo, Annabel Michiels, Ferre Bollen, Hailie van Tongelen, Joline Andries, Fons Moeyns, Bram Ocula en Stan Verswijfel.*

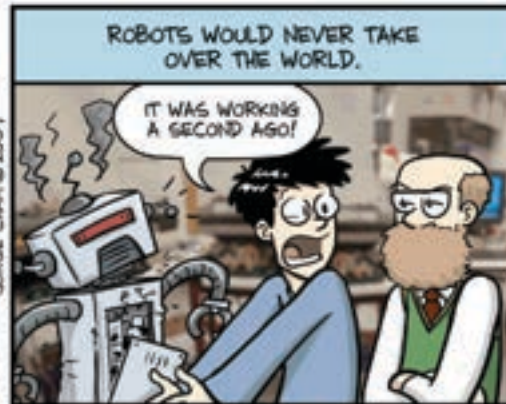

Jorge Cham

On Humor in Science Communication

Jorge Cham (1976, Panama) is de maker van *Piled Higher and Deeper* (kort PHD), de populaire stripreeks over het leven van academici (of het gebrek daaraan). Dankzij een PhD van Stanford en ervaring als docent en onderzoeker aan Caltech kent Cham de slagen van de academische zweep. Met een scherp oog en een vaste hand legt hij schijnbaar alledaagse situaties waarin jonge onderzoekers kunnen belanden op tegelijkertijd humoristische en soms genadeloze wijze vast in zwarte inkt. Dat is lachen. En soms ook wel even slikken. We spraken met hem over zijn werk en het beeld van de wetenschapper dat hij daarmee wil neerzetten.

IF TV SCIENCE WAS MORE LIKE REAL SCIENCE

JORGE CUNHA © 2009

WWW.PHDCOMICS.COM

In gesprek met de Jonge Academie

SUMMER

JORGE CUNHA © 2009

WWW.PHDCOMICS.COM

Every story has a beginning.
Can you tell us where you came
up with the idea?

JC I started making *PHD Comics* during my very first term in Graduate School. I was swamped with classes and with trying to get a position in a lab to get my PhD, and so I was going through a lot of emotions in the process. Then one day there was an advertisement in the student newspaper called *The Stanford Daily* asking for students to submit comic ideas. A few nights later, I was having dinner with some graduate students from many different disciplines like anthropology, economics, engineering, and it amazed me that everyone was sharing the same stories of dealing with their professors, being teaching assistants, trying to figure out what to do for their research, what to do with their lives. All grad students seemed to go through the same experiences. When my brother suggested I could make a comic strip about it and submit it (because the comics in the newspaper were usually made by undergraduate students), a light bulb turned on in my head. It seemed like something no one had done before, and that needed to be done. It seemed important to somehow chronicle this experience for the rest of the world.

Your comics feel very relatable,
especially to young scholars. What
is the image you want to paint of
academics?

JC I try to depict everyone (students and professors) as they are: human beings, with all their foibles and quirks and normal dreams and aspirations. It is true: professors are human beings too. To me, graduate students (like I was) are very interesting to depict because they are young people trying to find their place in the world. They are extra interesting because they obviously have a lot of talent and a lot of other

things they could be doing with their lives, and yet they choose to do the lowly and humble work of getting their PhD. There is an interesting tension of having an ego, and also wanting to do research to make the world a better place.

Your comics have not only found
their audience within but also
outside academia. What image do
you think non-academics get from
your comics?

JC I think at its peak, *PHD Comics* also had a large audience outside of academia as just a funny comic about nerdy people. There are parallels in the PhD struggle that a lot of people outside of academia can relate to. There are people who are curious and find the academic world interesting to learn about, and there are people who simply liked the characters in *PHD Comics*. Some of my comic works also covered explaining science topics and also pop culture topics, so those comics would help reach a broader audience.

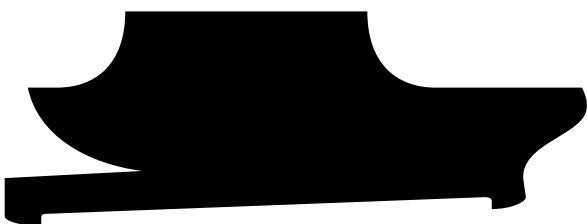

(27)

- (27) Kawtar El Abdellati,
PhD-onderzoeker psychiatrie.
Door Chiara Sarbach, *“the more I looked,
the more the essence of her face seemed
to slip away from me. The back and forth
of looking and modeling helped to gain
distance over and over again and enabled
me to perceive her face and expression
in many different ways.”*
- (23) Kevin Trappeniers,
kunstenaar en theatermaker.
Door Guy Batten, *“faces are such deep
and complex objects. If I have trans-
lated even a fraction of that detail into my
portrait, I feel I have succeeded.”*

(28)

Een beeld van de kunstenaar- onderzoeker op scherp

Zoals er een publiek beeld bestaat van wetenschappers, zo heerst er ook een van kunstenaars. Maar een consistent beeld van kunstenaars die als wetenschappers te werk gaan, lijkt nog ver zoek. Toch zijn kunstenaar-onderzoekers sinds de Bologna-akkoorden wat zichtbaarder geworden binnen de internationale universitaire context. Aan de hand van de eigen praktijk werken zij aan artistiek onderzoek in de vorm van een doctoraat in de kunsten of nemen ze deel aan onderzoeksprojecten geleid door andere kunstenaar-onderzoekers of wetenschappers. Het artistiek onderzoek behelst vele disciplines, van muziek tot beeldende kunsten en design, en is dus zeker niet onder een noemer te vangen. Maar wat is de gemene deler?

Danswetenschapper Annelies Van Assche en artistiek onderzoeker Kurt Bertels leggen vier kunstenaars enkele stellingen voor om het publieke beeld van de onderzoekende kunstenaar in de academische context op scherp te stellen. Hoewel de populatie van onderzoekende kunstenaars in Vlaanderen zeer internationaal is, kozen ze ervoor om kennis te maken met enkele kunstenaars van eigen bodem, werkzaam in uiteenlopende disciplines. Met deze bijdrage willen ze dus een meervoudig beeld schetsen. Klaas Devos werkt als choreograaf en onderzoeker momenteel aan een artistiek en praktijkgericht doctoraat in de dans (Koninklijk Conservatorium Antwerpen en UAntwerpen). Jasmijn Lootens bevraagt als hybride kunstenaar de positie van de uitvoerende cellist in haar doctoraat in de kunsten aan LUCA School of Arts (KU Leuven) en docARTES (Orpheus Instituut in Gent). Lodewijk Heylen, voormalig lid van de Jonge Academie, is multidisciplinair kunstenaar en onderzoeker met een doctoraat in de beeldende kunsten op zak (PXL-MAD School of Arts, UHasselt en KU Leuven). Visueel kunstenaar Saddle Choua, tenslotte, werkt aan een doctoraat in de Kunsten aan het RITCS (VUB).

Lodewijk Heylen

Sadies Choua

Interview
Annelies Van Assche en Kurt Bertels

Klaas Devos

Jasmijn Lootens

“Het academiseringsproces betekent voor kunstacademies helemaal niet dat zij ‘wetenschappelijker’ moeten worden; het betekent daarentegen dat zij nog artistieker moeten worden”, aldus cultuurfilosoof Dieter Lesage. Jullie werken als kunstenaars (ook) in een academische context. Waarom? Strookt Lesages visie met jullie ervaring?

Jasmijn De kunstenaar-onderzoeker heeft een bijzondere positie: hun activiteit vindt plaats zowel binnen de artistieke wereld als op academisch niveau. Voor mij creëert dit een unieke mogelijkheid om een directe link te maken tussen onderzoek en maatschappij. Zo ontstaat de mogelijkheid om het onderzoek expliciet te maken voor een publiek dat nauwelijks toegang vindt tot academische artikels maar wel aanwezig is op concerten of expo's.

Lodewijk De profilering van een artistiek proces, het creatieproces, als een onderzoek zoals in de logica van een wetenschappelijk onderzoek, komt naar mijn gevoel enkel voort vanuit een legitimiteitsvraag: wetenschappelijk onderzoek draagt bij aan de creatie en accumulatie van kennis, dus als kunstenaars aan onderzoek doen, dragen ze ook bij aan het grotere goed. Dit leidt echter tot een pseudo-wetenschappelijk discours in een academisch midden dat met de nodige verwarring gepaard gaat. Zaken zoals herhaalbaarheid of empirisme zijn vaak niet van toepassing op de kunsten, en elke poging om ze toch te doen gelden, legt slechts het individualisme van het kunstenaarschap bloot. Onderzoek in de kunsten geeft ons de *drive* om vooruit te werken, en niet enkel achteruit te kijken; om conventies in vraag te stellen, zonder ze noodzakelijk af te breken; om te streven naar vernieuwing, maar niet enkel op het nieuwe (novelty) uit te zijn.

In die zin werpt artistiek onderzoek een kritische blik op wat 'het onderzoeken' precies inhoudt, en doet zo de kennisvergaringsprincipes van de academische wereld danig wankelen.

Saddie Het overkomt me wel vaker dat niet de academische wereld, maar de kunsten het net moeilijk hebben om mijn autonomie als kunstenaar te erkennen. Voor hen zit er te veel reflectie in mijn werk en “is het dan nog wel kunst?” De kunsten zien overigens niet zozeer mijn master in de sociologie, maar veeleer mijn origine. Voor de grap heb ik vroeger al eens in een bio geschreven dat ik sociologe ben van origine. Ik was het beu dat iedereen altijd om een origine vroeg. Tegelijk wilde ik ook laten weten dat er vaak op zo'n 'sociologische' manier naar mij gekeken worden, wat belet dat er naar mijn kunst gekeken wordt en dat de keuzes die ik daarvoor maak artistieke — en geen sociologische — keuzes zijn. Ik gebruik autobiografische elementen om dicht op de huid van de maker, mezelf, te blijven zitten.

In 2020 verscheen de “Vienna declaration on Artistic Research” waarin gepleit wordt voor de volledige erkenning van het brede scala aan *outputs* van artistiek onderzoek op nationaal en internationaal niveau. Welke vorm neemt die artistieke *output* bij jullie zoal aan en hoe ervaren jullie die erkenning waarvan sprake?

Lodewijk Mijn doctoraatsonderzoek verscheen volledig in geschreven vorm. En hoewel het een *practice-based research* was, presenteerde ik geen artistiek werk in de traditionele zin van dat woord. Ik beschouw het literair werk als artistiek, gezien het afwijkt van de wetenschappelijke verwachtingen van de schriftelijke vastlegging van onderzoek — het bevat vaak persoonlijke anekdotes, maakt veronderstellingen die gestoeld zijn op ervaringen en interpreteert citaten van anderen op een ruime manier. Maar een belangrijke reden waarom ik het schreef, was voornamelijk om mee te dingen naar erkenning binnen een academisch geïnspireerd milieu, binnen de niche van artistiek onderzoek. Tekst staat zwart op wit, en het stelt de kunstenaar in staat een vorm van wetenschappelijke legitimiteit op te bouwen gezien het voldoet aan het format van *peer-reviewable research*.

Kurt Is dat misschien omdat taal nog steeds de meest courante en minst ambigue vorm van communicatie is om over dat onderzoek in reflectievorm te communiceren?

Lodewijk Het is deze pseudowetenschappelijke neiging die vaak krampachtig terugkeert bij onderzoekers in de kunsten, zeker indien ze een duurzame loopbaan binnen de academische wereld ambiëren. Ze denken te moeten voldoen (of worden soms zelfs gebonden) aan een vorm die niet de hunne is, en kunnen zich hieraan slechts gedeeltelijk aanpassen. Het is een poging om de waarde van artistiek onderzoek om te wisselen naar een traditionele, herkenbare munt. Vanuit persoonlijke ervaring kan ik zeggen dat de strijd om legitimiteit steeds present is, zowel binnen onderzoek als binnen de kunstwereld tout court.

Saddie Vanuit academische hoek krijg ik soms vragen naar mijn discursieve output. Eigen aan mijn werk is dat de reflectie niet enkel vervat zit in mijn artistieke werk maar daar ook de kern van is. Vragen naar de methode van reflectie zijn dan ook niet makkelijk te beantwoorden, gezien die reflectie deel uitmaakt van mijn artistieke creaties die ook het resultaat zijn van mijn onderzoek. Mijn artistiek onderzoek gaat over een mogelijke, verbeelde werkelijkheid die vorm wordt gegeven net vanuit een persoonlijke invalshoek die echter ook altijd verbonden is met het collectieve verhaal. In mijn onderzoek staat dus mijn eigen subjectieve positie centraal, als vrouw, en ook als persoon met een migratieachtergrond en probeer ik aan een aantal (verwachtings)patronen te ontsnappen.

Kurt Hoe deel je de resultaten van dat onderzoek dan precies met anderen, zoals je peers, een breed publiek, of jouw studenten?

Saddie Uiteraard denk ik na over welk medium daarvoor het meest geschikt is. In eerste instantie zijn dat mijn artistieke creaties en die zijn heel uiteenlopend, van films, fictie en documentaire, installatie met en zonder film, meer beeldend werk, performance tot wandelingen. Maar ik beperk me niet tot artistieke *output*. Ik geef inkijk in mijn artistiek onderzoek via artikelen, lezingen, masterclasses en colleges aan studenten, deelnames aan academische conferenties, onderzoeksdagen en atelierbezoeken. Laat ons ook niet vergeten dat een academisch geschreven gedeelte evenmin los staat van subjectiviteit.

Jullie werk(t)en aan een doctoraat in de kunsten. Dat is een specifieke vorm van onderzoek die vertrekt vanuit de artistieke praktijk. In welke mate herkennen jullie je in het bestaande beeld van de onderzoeker of wetenschapper?

Saddie Ik vind dat eigenlijk wel moeilijk. Hoe ik te werk ga, is erg onderzoekend, brengt kennis voort (denk ik) en probeert iets te veranderen in de toekomst. Maar ben ik daarom een wetenschapper? Ik denk niet dat er een publiek beeld bestaat van de kunstenaar als wetenschapper.

Klaas Hoewel ik exacte wetenschappen integreer in mijn artistiek onderzoek, bestaat er volgens mij geen (publiek) beeld van de danswetenschapper. Er bestaat wel een vage verbeelding van 'de danser als onderzoeker'. Dit komt onder meer door de academische discipline *Dance Studies*, een interdisciplinair studiegebied dat vaak aanleunt bij de artistieke praktijk, maar ook vanuit de noodzaak van de danser om maatschappelijk vertrouwen, begrip, en steun te creëren voor onderzoeksactiviteiten. Ik spiegel mezelf aan dit publieke beeld van de dans-onderzoeker op vrij intieme moment waarop ik me afvraag voor wie ik onderzoek en hoe ver ik mijn artistieke intuïtie hierbij mag/kan volgen. Ik stel mezelf dan ook liever de vraag of ik voldoening krijg van dit beeld, in plaats van te mijmeren of ik er al dan niet aan voldoe.

Annelies Ik denk dat we vooral de 'onderzoeker in de kunsten' niet mogen verwarren met de 'onderzoeker over de kunsten'. Er leeft volgens mij over beiden maar een vaag beeld en het onderscheid ertussen is niet erg afgelijnd. Ik dans of choreografeer bijvoorbeeld zelf niet, maar ik werk wel nauw samen met het dansveld. Als danswetenschapper zie ik mezelf dus niet als artistiek onderzoeker, maar wel als onderzoeker over die kunst- en werkvorm. In de Angelsaksische context zijn danswetenschappers dan weer wél ook in de praktijk met belichaamd onderzoek bezig.

Jasmijn Vanuit mijn ervaring zijn er heel veel verschillende perspectieven waarop de kunstenaar als wetenschapper beschouwd kan worden. De manier waarop ik mezelf in die diversiteit het meest gespiegeld zie, zit vooral in de combinatie van enerzijds een conceptueel onderzoek en anderzijds het verrassende of onvoorspelbare aspect van mijn artistiek onderzoek. Ik kan me in die zin heel erg vinden in bovenstaande antwoorden. Vanuit het intuïtieve artistieke werk dat erg onderzoekend van aard is, ontstaat nieuwe kennis, en tracht het in de toekomst verandering te creëren. Ik hoop alvast dat dit tot de kern mag behoren van het publieke beeld van de onderzoekende kunstenaar.

Verder lezen

De standpunten en vragen vervat in dit artikel komen uit

D. Lesage, "Tegen het supplement. Enkele beschouwingen over artistiek onderzoek", in: *FORUM+*, 24:1 (2017), p. 4-11;

N. Baeyens, "Kunst als taal. Een antwoord op Lesages 'Tegen het Supplement'", in: *FORUM+*, 25:1 (2017), p. 58-59;

P. Gielen, Pascal; N. Wynants, "In Quest of the Humanities (Again). What We Can Learn from Research in the Arts", in: *Documenta*, 35:1 (2017), p. 159-186;

Vienna Declaration on Artistic Research (26 Juni 2020).

Je kan kennis maken met lopend artistiek onderzoek in de Vlaamse context via *FORUM+*, waarvan gratis exemplaren te vinden zijn op de kunsthogescholen: forum-online.be.

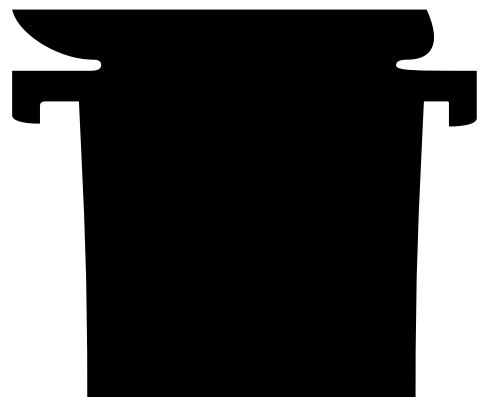
(29)

(30)

- (29) Joseph Merregaert,
emeritus gewoon-hoogleraar biomedische
wetenschappen.
Door Femke Marichal, "*meneer de professor.*"
- (30) Kim De Veirman,
postdoctoraal onderzoeker hematologie
Door Guy Batten.

Nieuwe leden van de Jonge Academie

De Jonge Academie verkoos in 2023 dertien nieuwe leden. Ze werden geïnaugureerd tijdens een publieksevent op 8 maart 2023.

Anneleen Malfliet

VUB

onderzoekt onderliggende mechanismen en nieuwe behandelstrategieën voor chronische pijn, met specifieke aandacht voor levensstijlfactoren.

Bart Mesuere

Universiteit Gent

verwerft als datawetenschapper nieuwe inzichten uit grote hoeveelheden data in o.a. microbiologie, onderwijskunde en meteorologie.

Sven Rogge

Universiteit Gent

slaat als computationeel materiaalfysicus de brug tussen quantummechanische wetten op atomaire schaal en macroscopisch materiaalgedrag.

Sander De Ridder

Universiteit Antwerpen

onderzoekt de rol van media en digitale cultuur, met een focus op digitale intimiteit en identiteit.

Eva Goossens

Universiteit Antwerpen/UZA

verbetert de multidisciplinaire zorg voor patiënten met een aangeboren hartaandoening tijdens diverse levensfasen.

Aurélie Bellemans

VUB

onderzoekt machine-learning-methodes voor het versnellen van berekeningen in ruimtevaart-onderzoek.

Marijn Hoijtink

Universiteit Antwerpen

is politicoloog, gespecialiseerd in de relatie tussen nieuwe digitale technologieën en hedendaagse oorlogsvoering.

Anna Kaczmarek

Universiteit Gent

ontwikkelt nanothermometers op basis van luminescentie, die bijvoorbeeld kunnen gebruikt worden om tumoren op te sporen.

Wim Van Lancker

KU Leuven

onderzoekt hoe sociaal beleid in Europese welvaartsstaten het meest doelmatig de armoede vermindert.

Paul Michael Kurtz

Universiteit Gent

onderzoekt de geschiedenis van de moderne geesteswetenschappen vanuit een media-theoretisch en globaal-historisch perspectief.

Charlotte Scott

VIB/Universiteit Gent

bestudeert immuuncellen in de lever, hun rol en therapeutisch potentieel om levertransplantaties te vermijden.

Gillian Mathys

Universiteit Gent

onderzoekt het verleden in het Afrikaanse Grote Merengebied en hoe dat verleden nog steeds het heden mee vormgeeft.

Brahim Zarouali

KU Leuven

onderzoekt hoe digitale media en communicatietechnologieën een invloed uitoefenen op mens en maatschappij.

Stereotypen als struikelblok voor een diverse en inclusieve wetenschap

Stel: je speelt *Pictionary* met vrienden. Jij bent aan zet en op je kaartje staat 'wetenschapper'. Wat zou je dan tekenen om ervoor te zorgen dat je vrienden dat zo snel mogelijk raden? Neem even de tijd om een mentaal plaatje te schetsen. De kans is groot dat je een enkele, wat oudere, witte man op papier probeert te zetten. Vermoedelijk draagt hij een labjas of een veiligheidsbril. En als je vrienden het antwoord schuldig blijven, voeg je er misschien nog een erlenmeyer aan toe, een complexe wiskundige formule op een bord of 'Eureka!' in een tekstballon.

Zo werkt ook de *Draw a scientist*-test, die nagaat welke stereotypen kinderen en jongeren hebben over wetenschappers door hen te vragen een wetenschapper te tekenen. Wat blijkt? Naarmate kinderen ouder worden, leunt hun schets steeds meer aan bij bovenstaand stereotiep beeld van een wetenschapper. Ook onderzoeken die bijvoorbeeld focussen op genderongelijkheid tonen aan hoe hardnekkig de stereotypen over wetenschappers blijven. Zo laat de *Impliciete associatie*-test zien dat wetenschap sneller geassocieerd wordt met mannen dan met vrouwen. Ook wanneer je een lange reeks persoonskenmerken opsomt en participanten vraagt aan te geven in hoeverre die eigenschappen passen bij mannen, vrouwen en succesvolle wetenschappers, blijkt dat de kenmerken die ze bij wetenschappers vinden passen (bv. analytisch, intelligent, ambitieus) meer overlappen met kenmerken die ze aan mannen toeschrijven.

Zulke stereotypen dragen ertoe bij dat onze wereld minder complex en meer voorspelbaar wordt, maar in dat proces gaan een hoop nuances verloren. In realiteit zullen slechts weinig wetenschappers zich in de *Pictionary*-tekening herkennen. Wetenschappers werken vaak niet alleen aan hun onderzoek, maar maken deel uit van een team, dat bestaat uit onderzoekers die

verschillen in leeftijd, geslacht, culturele achtergrond, denkwijze, fysieke mogelijkheden, geaardheid en vele andere kenmerken. Toch is het belangrijk om stereotypen over wetenschappers niet weg te wuiven, maar ze te erkennen en aan te pakken. Verschillende groepen blijven namelijk ook vandaag nog ondervertegenwoordigd binnen academia – en dat is mede het gevolg van die stereotypen.

Stereotypen leggen ongelijkheden bloot

Hoewel er in de afgelopen decennia veel ten goede veranderd is, tonen cijfers aan dat nog steeds minder vrouwen werkzaam zijn als academisch personeel, ondanks het feit dat zij wel sterk vertegenwoordigd zijn in studentenpopulaties en doctoraatsfuncties. Er is dus sprake van een *leaky pipeline*, een lek in ons academisch systeem, waar vrouwen systematisch minder doorstromen naar hogere academische functies. Ook eergeneratiestudenten (studenten wiens ouders geen diploma hoger onderwijs hebben) en Belgen met een migratieachtergrond zijn ondervertegenwoordigd binnen onze Vlaamse universiteiten, zowel bij de studenten als bij de docenten. Je hebt daadwerkelijk een veel hogere kans om een witte man uit de middenklasse te treffen als wetenschapper dan een vrouw van kleur wier ouders geen hoger onderwijs genoten. Met andere woorden, het stereotiep beeld van wetenschappers legt een aantal ongelijkheden bloot in ons onderwijs en onderzoek. Een samenleving die alle beschikbare talenten wil ontwikkelen en benutten, heeft er dus baat bij om te streven naar gelijkwaardige onderwijskansen. Dat biedt bovendien ook voordelen voor de wetenschap. Onderzoek toont aan dat een divers team van wetenschappers, waarbij ieders stem ook gehoord wordt, tot meer innovatie en productiviteit kan leiden. Ook de *impact* van kennis vergroot naargelang die representatiever is voor onze diverse samenleving.

Stereotypen kunnen zelfvervullend werken

Uit decennia aan onderzoek blijkt dat stereotypen mee aan de basis liggen van deze ongelijkheden. Stereotypen kunnen namelijk bevestigd worden precies doordat ze invloed hebben op onze gedragingen en keuzes. Wanneer mensen zichzelf niet herkennen in het stereotype van de succesvolle wetenschapper, denken ze sneller dat ze zich niet zullen thuis voelen in de academische wereld. Dat kan als gevolg hebben dat diegenen die geïnteresseerd zijn in en talent hebben voor wetenschap toch eerder kiezen voor een beroep waar ze wel rolmodellen zien en het gevoel krijgen erbij te kunnen horen. Op die manier verliest de wetenschap mensen die minder in het typische plaatje passen en wordt het stereotype dus bevestigd.

Ook wie desondanks de sprong waagt om het wetenschappelijk veld in te gaan, kan tegen de gevolgen van heersende stereotypen aanlopen. Het gevoel niet te voldoen aan vooropgestelde standaarden en te maken krijgen met vooroordelen over je capaciteiten, geeft stress en heeft een negatieve invloed op de mentale en fysieke gezondheid. Ook kan het je zelfvertrouwen en je prestaties ondermijnen via een proces dat *stereotypedreiging* genoemd wordt. Alleen al de angst om het niet goed te doen, conform het stereotiepe maatschappelijke beeld over de groep waartoe je behoort, neemt energie en cognitieve ruimte in. Op die manier zal je ook effectief minder goed presteren. Kortom: wetenschappers uit ondervertegenwoordigde groepen kunnen net door heersende vooroordelen minder goed functioneren of zelfs uitvallen – en zo wordt het stereotype opnieuw bevestigd.

Stereotypen hebben niet alleen een directe invloed op de leden van ondergerepresenteerde groepen, maar ook op hoe anderen hen beoordelen en behandelen en dus op de kansen die hen geboden worden. Om iemands kwaliteiten als wetenschapper in te schatten,

baseren we ons namelijk ook deels op stereotiepe beeldvorming. Op die manier kan het potentieel van (kandidaat)onderzoekers die minder in het stereotiepe plaatje passen onderschat worden. Een studie toonde bijvoorbeeld aan dat eenzelfde abstract voor een congres hogere kwaliteitsratings kreeg wanneer de naam van een mannelijke auteur vermeld stond dan in het geval van een vrouwelijke auteur. In een ander onderzoek constateerde men dat precies hetzelfde gebeurde bij cv's voor een functie als labmanager. Onderzoek naar culturele diversiteit toont dan weer dat studenten van kleur minder kritische feedback krijgen dan hun witte medestudenten. Oorzaak: beoordelaars willen niet discriminerend overkomen. Deze zogenaamde *positive feedback-bias* is goed bedoeld, maar heeft wel als gevolg dat studenten van kleur minder kansen krijgen om te leren uit hun fouten en hun werk te verbeteren.

Mogelijk denken vele wetenschappers geen stereotyperend gedrag te vertonen; ze bestempelen dit soort vooringenomenheid als een probleem van een oudere generatie of van personen met slechte intenties. Onderzoek toont echter dat stereotypen ons ook onbewust beïnvloeden, zelfs wanneer we niet bevooroordeeld willen zijn en ons op het eerste zicht niet kunnen vinden in het stereotiepe beeld van een goede wetenschapper. Sterker nog: zij die denken dat ze neutraal en onbevooroordeeld zijn, blijken meer kans te hebben om zich door stereotypen te laten beïnvloeden in hun oordeel. Het is dus belangrijk om de invloed van stereotypen te erkennen en uit te zoeken hoe we dat kunnen tegenhouden.

Stereotypen en hun ongewenste effecten doorprikken

Hoe hardnekkig de stereotypen ook kunnen zijn, uit onderzoek blijkt dat er wel degelijk manieren zijn om bovenstaande negatieve effecten van stereotypen tegen te gaan. Dat kan door het beeld van een goede wetenschapper

te verbreden of door de negatieve gevolgen van het bestaande stereotype in te perken. Hieronder wordt duidelijk waarom beide pistes nodig zijn.

Het stereotiepe beeld van wetenschappers verbreden kan door meer diverse profielen van academici te tonen in (jeugd)literatuur, de media, vooraan in de aula en elders. Een ludiek voorbeeld in de sociale media is de hashtag *#ScientistsWhoSelfie*, waarmee wetenschappers uit alle disciplines toonden hoe zij en hun job als academici er misschien helemaal anders uitzien dan verwacht. Onderzoek toont inderdaad dat zulke rolmodellen effect hebben: zo is de stereotiepe associatie tussen wetenschap en mannen zwakker in landen waar meer vrouwelijke wetenschappers zijn en blijken de stereotypen van vrouwelijke studenten minder sterk wanneer ze meer vrouwelijke docenten hebben. Ook voor studenten van kleur blijkt er bijvoorbeeld een sterk positief verband tussen de aanwezigheid van academisch personeel met een gelijkaardige achtergrond en het afstuderen van de student.

Maar om een divers beeld van wetenschappers te tonen, moet er natuurlijk ook voldoende diversiteit aanwezig zijn in de academische wereld. Anders zouden steeds dezelfde wetenschappers uit ondergerepresenteerde groepen de vraag krijgen om op te draven voor foto's, commissies of mentor-rollen. Zo krijgen zij minder tijd om aan hun eigenlijke werk toe te komen en dus succesvol te zijn in hun veld, ook wel de *minority tax* genoemd. Ook is het wat kiezersbedrog vanuit de academische overheid om naar buiten te komen met een erg divers beeld van wetenschappers en zo mensen aan te trekken, die vervolgens moeten ontdekken dat er in werkelijkheid maar weinig diversiteit op de campus te vinden is. Zulke vormen van *diversity decoupling* blijken schadelijk voor het vertrouwen in een organisatie.

Zo komen we uit op een verhaal van 'de kip of het ei': om meer diversiteit en inclusie te creëren willen we met een divers beeld van wetenschappers naar buiten komen, maar daarvoor moet er voldoende diversiteit zijn. Dat is meteen de reden waarom er ook op de tweede piste ingezet moet worden: de negatieve effecten van heersende stereotypen moeten actief worden aangepakt, precies omdat die stereotypen barrières vormen voor ondervertegenwoordigde groepen om te starten aan en te floreren in een wetenschappelijke carrière. Mensen inzicht geven in processen van ongelijkheid (bijvoorbeeld via *implicit bias-trainingen*) is daartoe zeker nuttig, maar wanneer we weinig tijd of mentale ruimte hebben zullen we onbewust toch beïnvloed worden door stereotypen. En laat academia nu net een context zijn waar er meestal werk te veel en tijd te weinig is... Daarom is het belangrijk om via structurele aanpassingen, ook wel *bias interrupters* genoemd, te zorgen dat stereotypen minder van invloed kunnen zijn op ons gedrag en ons oordeel van anderen. Een aantal voorbeelden daarvan zijn:

- *Blind review*-procedures bij inzendingen voor congressen, artikels of beurzen.
- Actief op zoek gaan naar een diverse pool van sterke kandidaten bij invulling van nieuwe vacatures.
- Iemand in de evaluatiecommissie aanstellen en opleiden om tijdens procedures te waken over eventuele vooroordelen bij beoordelingen.
- Voor de start van sollicitatiegesprekken de belangrijkste kwaliteiten en vereisten voor de gevraagde positie oplijsten om kandidaten daarop systematisch te evalueren en vergelijken.
- Aanbevelingsbrieven doornemen in een later stadium van de selectieprocedure.
- Hogere onderwijsbelasting, ziekteverlof, ouderschapsverlof, of andere atypische trajecten in rekening brengen

om wetenschappelijke kwaliteit van kandidaten in te schatten op basis van hun effectieve onderzoekstijd.

- Na selectie expliciet en uitgebreid noteren om welke redenen kandidaten wel of niet geselecteerd werden.
- Steunmaatregelen (zoals mentoring, buddy-systemen, trainingen in leiderschapskwaliteiten, etc.) breed en structureel aanbieden en aanmoedigen. Zo voorkom je dat bepaalde groepen via informele netwerken (waar gelijkaardige groepen elkaar vaker opzoeken) meer steun krijgen dan anderen en bereik je ook groepen waarvan je – misschien ook vanuit stereotypering – niet verwachtte dat ze het nodig hadden.

Dit zijn slechts een aantal voorbeelden van mogelijke acties. Er is een stevige berg aan wetenschappelijke evidence en *best practices* uit binnen- en buitenland voorhanden met handvaten om de academische context diverser en inclusiever te maken, zowel voor onderzoek en personeelszaken alsook voor studentenzaken en onderwijs. Dit is ook een thema dat hoog op de agenda staat van onze Vlaamse universiteiten en waar veel beleidsmedewerkers en academici hard aan werken. Zoek daarom zeker eens online naar het diversiteitsbeleid, de diversiteitsacties en de interne vormingen die je universiteit en faculteit hierover aanbieden. En test bij je volgende *Pictionary*-spel misschien eens een alternatieve tekening uit.

Verder lezen?

G. Campbell, S. Mehtani, M. E. Dozier & J. Rinehart, "Gender-heterogeneous working groups produce higher quality science", in: *PloS one*, 8 (2013), p. 1-6.

K. D. Harber, R. Stafford & K. A. Kennedy, "The positive feedback bias as a response to self-image threat", in: *British Journal of Social Psychology*, 49 (2010), p. 207-218.

B. Hofstra, V. V. Kulkarni, S. Munoz-Najar Galvez, B. He, B. Jurafsky & D. A. McFarland, "The diversity-innovation paradox in science", in: *PNAS*, 117 (2020), p. 9284-9291.

S. Knobloch-Westerwick, C. J. Glynn & M. Huge, "The Matilda Effect in Science Communication: An Experiment on Gender Bias in Publication Quality Perceptions and Collaboration Interest", in: *Science Communication*, 35 (2013), p. 603-625.

K. A. Lane, J. X. Goh & E. Driver-Linn, "Implicit science stereotypes mediate the relationship between gender and academic participation", in: *Sex Roles*, 66 (2012), p. 220-234.

D.I. Miller, K.M. Nolla, A. H. Eagly & D. H. Uttal, "The development of children's gender-science stereotypes: A meta-analysis of 5 decades of U.S. draw-a-scientist studies", in: *Child Development*, 89 (2018), p. 1943-1955.

R. Stout, C. Archie, D. Cross & C. A. Carman, "The relationship between faculty diversity and graduation rates in higher education", in: *Intercultural Education*, 29 (2018), p. 399-417.

(31)

(32)

- (31) Tine Destrooper,
professor transitional justice.
Door Ilaridis Grigorios, *"I enjoyed modeling
these portraits, interpreting the faces through
my eyes and transforming the clay until
I felt the portrait and person somehow were
in dialogue with each other."*
- (32) Lodewijk Heylen,
conceptueel kunstenaar, artistiek onderne-
mer en interdisciplinair onderzoeker.
Door Ilaridis Grigorios.

Het beeld van de wetenschap en 10 jaar Jonge Academie

(1)

Oprichting Jonge Academie

De Jonge Academie werd in 2013 opgericht door de KVAB, onder impuls van Hilde Symoens en Dominique Willems. Een adviesraad verkoos 40 leden uit alle vijf de Vlaamse universiteiten en alle disciplines voor een termijn van vijf jaar. Deze 'eerste generatie' leden werd het vertrouwen en de autonomie gegeven om de Jonge Academie (JA) zelf vorm te geven.

(3)

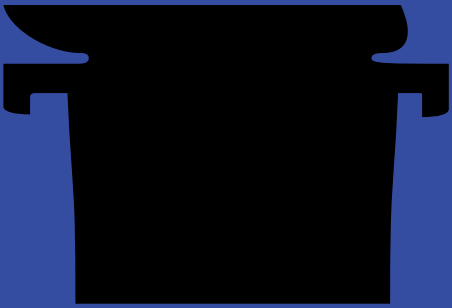
ENYA meetings

De JA organiseerde in 2015 en 2022 de jaarlijkse tweedaagse ontmoeting van de European National Young Academies. Zo kwamen in 2022 maar liefst 23 academies samen in Brussel, waarvan er elf het "Brussels charter for Young Academy member exchange" ondertekenden. Door het strategisch laten samenvallen van de ENYA-meeting met de bijeenkomst van ALLEA (All European Academies), werd de toenadering tussen senior en junior academies verder bevorderd.

(2)

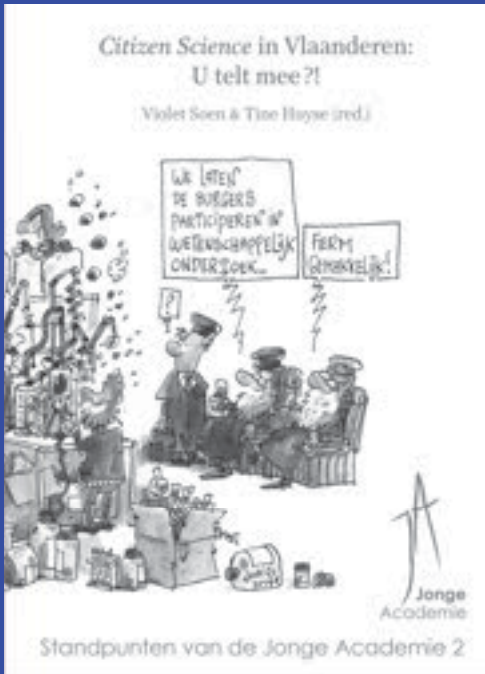
Citizen Science

Tussen 2014 en 2016 ondernam de JA heel wat acties om 'citizen-science' – onderzoek waar burgers aan meewerken als onderzoekers – op de kaart te zetten in Vlaanderen. Er werd een experiment en enquête uitgerold, een avondevent met debat en citizen-science-markt opgezet, en een boekje uitgegeven in het Nederlands en Engels met als titel: 'Citizen Science in Vlaanderen: U telt mee?' Deze acties mondden uit in het, tot op vandaag actieve, citizen-science-portaal iedereenwetenschapper.be in samenwerking met Eos.

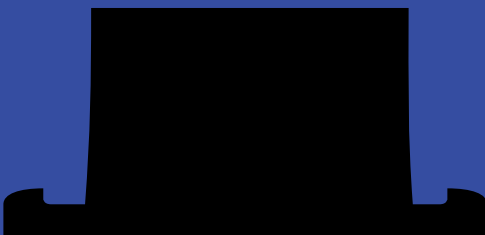

(1)

(2)

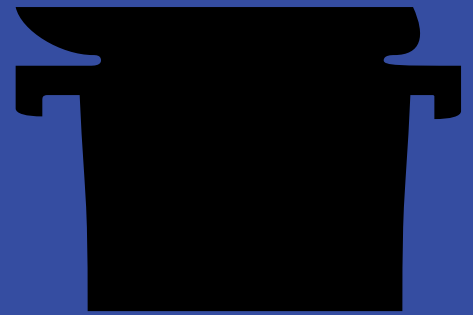

(3)

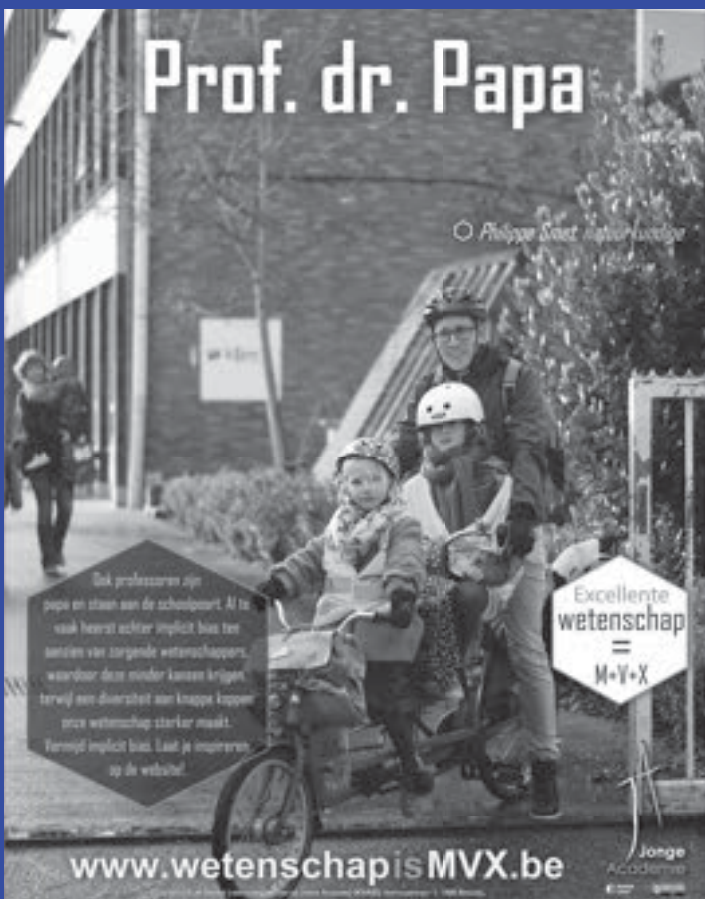
(4)

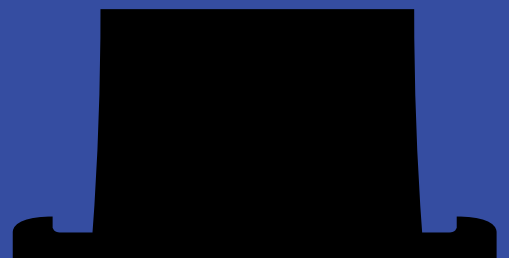
(5)

(6)

(7)

(4)

Universiteit van Vlaanderen

In 2017 stond de JA mee aan de wieg van de Universiteit van Vlaanderen, een wetenschapscommunicatieplatform met korte gastcolleges en toegankelijke podcasts door onderzoekers. De Universiteit van Vlaanderen groeide uit tot een begrip in Vlaanderen, met zendtijd op de VRT en een groot bereik qua publiek.

(5)

5 jaar Jonge Academie

In februari 2018 vierde de JA haar vijfjarig bestaan met een feestelijke viering in aanwezigheid van Koning Filip & Prof. Robbert Dijkgraaf, die ruim de tijd namen om vooraf met de leden van de JA kennis te maken en in dialoog te gaan.

(6)

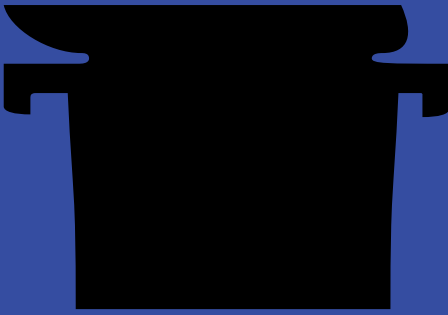
Wetenschap=M+V+X

Tussen 2018 en 2020 stonden verschillende acties van de JA in het teken van gender(on)gelijkheid in academia. Het begon met een sensibiliseringscampagne over gender-bias die uitgedragen werd door posters en postkaarten op alle campussen en cartoons op sociale media, en een achtergrondwebsite www.wetenschapismvx.be die empirische evidentie over het thema bundelt. Een vervolgtraject in samenwerking met VLIR mondde uit in VLIR-JA Charter Gender in Academia dat in juni 2019 ondertekend werd door alle Vlaamse universiteiten. In 2020 volgde nog een MaJa #6 over gender en vele gesprekken met de Vlaamse universiteiten om de ongelijke impact van de COVID-crisis op onderzoekers tegen te gaan.

(7)

Science meets Parliament

Vlak voor de COVID-crisis lanceerde de JA op Valentijnsdag een koppelingsprogramma tussen 20 wetenschappers en evenveel politici ter bevordering van het vertrouwen in, en kennis van elkaars leefwereld. Drie jaar later krijgt dit programma een nieuwe impuls en werden opnieuw 23 koppels aan elkaar toevertrouwd om een jaar lang met elkaar op te trekken.

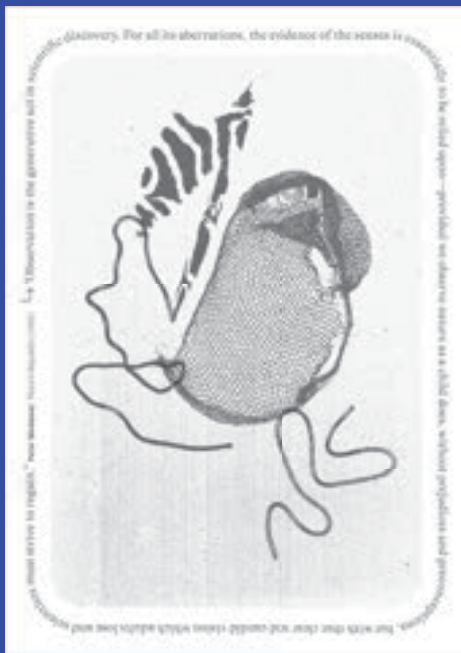
(8)

(9)

Foto by Michiel Devijver

(10)

(8)

Overlap The Book & The Expo

Gedurende vele jaren werkten wetenschappers en kunstenaars van de JA aan een tentoonstelling op papier die de overlap (of het niemandsland) tussen kunst en wetenschap opzoekt. De boeklancering werd herdacht tot een reizende expo waarin kunstwerken dialogeren met artefacten uit wetenschappelijke collecties en die alle Vlaamse universiteitssteden aandeed tussen 2020 en 2022.

(9)

MaJa #7 Homo Ludens

Je houdt nu de MaJa #8 in je hand, maar het vorige magazine van de JA was ook erg bijzonder. Het themanummer *Homo Ludens* reflecteerde kritisch over de rol van spel en toeval in wetenschap en kunst en kwam tot stand in nauwe samenwerking én via spelvormen, tussen wetenschappers en kunstenaars van de JA.

(10)

Expeditie Moendoes

Sinds 2018 werkte de JA samen met De Jonge Akademie van Nederland aan een bordspel voor 10-tot-14-jarigen waarin zij uitgedaagd worden om te denken als wetenschappers: creatief en in samenwerking met elkaar. In de voorbije jaren optimaliseerde de JA het bordspel tot een semi-digitale versie. De gedrukte spelmap werd in de lente van 2022 gratis verspreid over alle 2877 Vlaamse scholen gewoon lager onderwijs.

Nicolas Baeyens is docent beeldhouwkunst aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten Antwerpen. Als kunstenaar onderzoekt hij de mentale en fysieke transformeerbaarheid van het kunstwerk. Sinds 2020 werkt hij deze visie uit in een doctoraat in de kunsten, “Het medium is het geheugen, de drager het souvenir”.

Kurt Bertels is saxofonist en doctor in de kunsten. Als solist en kamermusicus concerteert en werkt hij aan cd-, radio- en televisieopnames in binnen- en buitenland. Als postdoctoraal onderzoeker werkt hij aan LUCA School of Arts (Geassocieerde Faculteit Kunsten/KU Leuven).

Jozefien De Leersnyder is onderzoeksprofessor aan het centrum voor Sociale en Culturele Psychologie van de KU Leuven. Ze bestudeert hoe culturele (mis)fit een impact heeft op het welzijn van etnische minderheden, welke psychologische processen interculturele dialoog bevorderen, en hoe we samenleven in diversiteit zó kunnen inrichten dat er gelijke (onderwijs)kansen ontstaan voor iedereen.

Zoë Ghyselincx is postdoctoraal onderzoeker in de vakgroep letterkunde van de UGent en gastdocent algemene literatuurwetenschap aan KU Leuven (Campus Kortrijk). Ze doet onderzoek naar de literaire receptie van de antieke cultuur en naar de effecten van verhalen in rouwcontexten.

Karolien Hamers is beeldend kunstenaar, lector muzische vorming in de bachelor kleuteronderwijs en leerkracht in het deeltijds kunstonderwijs. Eén van haar passies is het zoeken naar vernieuwende manieren om artistiek te werken met jonge kinderen, waarbij hun welbevinden en expressie voorop staan. ↘ MaJa Special

Loes Meeussen is docent en onderzoeker sociale en culturele psychologie aan KU Leuven en Thomas More. Ze onderzoekt processen van ongelijkheid en kenmerken van inclusieve contexten waarin iedereen optimaal kan functioneren.

Frauke Pauwels is postdoctoraal onderzoeker aan Universiteit Antwerpen. Ze bestudeert Nederlandstalige jeugdliteratuur en richt zich daarbij onder andere op de beeldvorming rond wetenschap en leeftijd.

Bert Seghers en Mirella Marini zijn KVAB-beleidsmedewerkers en secretaris van de Jonge Academie, met een achtergrond in resp. wiskunde en geschiedenis.

Beatrijs Vanacker is docent Franse literatuur en vertaalwetenschappen aan KU Leuven. Haar onderzoek focust op meertaligheid en culturele transfer tijdens de lange achttiende eeuw.

Annelies Van Assche onderzoekt als doctor in de kunstwetenschappen en sociale wetenschappen de wisselwerking tussen de arbeidsomstandigheden van kunstenaars en de esthetiek van hedendaagse dans. Ze doceert aan de UGent en het KCA.

Lieke van Deinsen is onderzoeksprofessor Nederlandse letterkunde aan KU Leuven. Haar onderzoek focust op de beeldvorming van vrouwelijke geleerden in vroegmodern Europa.

Joris Vandendriessche is onderzoeksprofessor in wetenschaps- en medische geschiedenis aan KU Leuven. Zijn onderzoek focust op hoe (medische) kennis tot stand kwam in de 19de en 20ste eeuw.

Christophe Vandeviver is onderzoeksprofessor criminologie aan de Universiteit Gent. Hij buigt zich over de situationele, temporele en ruimtelijke aspecten van criminaliteit. Zijn onderzoek situeert zich op het snijvlak tussen criminologie, geografie en datawetenschappen.

Marc van Oostendorp is hoogleraar Nederlands en Academische Communicatie aan de Radboud Universiteit in Nijmegen en begeeft zich regelmatig in het publieke debat, vooral over taalzaken.

Gitte Vertommen is praktijkassistent Nederlandse letterkunde aan de KU Leuven.

Nele Wynants is onderzoeksprofessor in kunst- en theaterwetenschappen aan de Universiteit Antwerpen. Haar onderzoek focust op de interacties tussen performance, media en wetenschap en hun overlappende geschiedenissen.

Hoofdreductie

Nicolas Baeyens
Zoë Ghyselinck
Lieke van Deinsen
Joris Vandendriessche

Fotografie

Nicolas Baeyens
Tom Dietvorst
Liesbet Gruppung
Bert Seghers

Redactieraad

Kurt Bertels,
Beatrijs Vanacker
Annelies Van Assche
Nele Wynants

Drukwerk

Zwartopwit

Eindreductie

Gitte Vertommen

Met dank aan

Mirella Marini
Bert Seghers
Nora Timmermans

ISSN 2295-6158

Verantwoordelijke uitgevers

Sandra Van Puyvelde
Bart Vermang

Vormgeving

Kristí Fekete
Maren Rommerskirchen

Leden van de Jonge Academie

Orhan Agirdag, Nicolas Baeyens, Aurélie Bellemans, Kurt Bertels, María Boto Ordóñez, Rose Bruffaerts, Chris Burtin, Didier Caluwaerts, Sophie de Buyl, Kristiaan De Greve, Lars De Laet, Jozefien De Leersnyder, Sander De Ridder, Dave De ruysscher, Kim De Veirman, Tine Destrooper, Marjan Doom, Lendert Gelens, Zoë Ghyselinck, Céline Gillebert, Eva Goossens, Lynda Grine, Danny Haelewaters, Marijn Hoijtink, Anna Kaczmarek, Paul Michael Kurtz, Damya Laoui, Anneleen Malfliet, Silvana Mandolessi, Caroline Masquillier, Gillian Mathys, Loes Meeussen, Bart Mesuere, Kris Myny, Lara Pivodic, Michelle Plusquin, Sven Rogge, Justine Sauvage, Charlotte Scott, Arne Smeets, Christina Stuhlberger, Kevin Trappeniers, Annelies Van Assche, Lieke van Deinsen, Tom Van der Stocken, Wim Van Lancker, Sandra Van Puyvelde, Jeroen Van Schependom, Beatrijs Vanacker, Dries Vandamme, Laura Vandenbosch, Roosmarijn Vandenbroucke, Joris Vandendriessche, Nele Vandersickel, Christophe Vandeviver, Sammy Verbruggen, Bert Vercnocke, Xavier Verhelst, Sarah Verhulst, Bart Vermang, Barbora Wouters, Nele Wynants, Brahim Zarouali

Designing MaJa #8: A note on its Visuals

To visually reflect the content of this year's MaJa, we chose to place three busts made by students of the Royal Academy of Fine Arts Antwerp on the cover; Kim De Veirman (by Guy Batten), Kawtar El Abdellati (by Chiara Sarback) and Damya Laoui (by Chloë Tibos). By doing so, we want to celebrate manifold cultural backgrounds and focus on diversity in wider terms than those of gender binary.

Various digitally drawn pedestals, starting from the cover and spread throughout the whole magazine, are a squiggly counterpart to the sculptured busts by the students. In their deconstructed form, the pedestal pieces mingle with the busts and highlight their materiality. The shape of the pedestals are not used to lift up the busts, but to put them into context. As an act of flattening down hierarchy, the photographed busts lie between the flat, schematized pedestals.

As for the text of the magazine, we decided to make use of three different typefaces:

Common Sans, a humanist typeface by the designers Denisse Ariana

Perez, Linnea Friberg, Maximilian George, Robert Holmkvist, Rasmus Löwenbrååt and Sara Svensson is a possible typographic answer to the ongoing migrant crisis: Common Sans scans all digital text and automatically replaces the word 'human' with the word 'refugee'.

Loretta by Nova Type Foundry, a roman style typeface designed for highly readable body texts.

And finally *Gaya* by the type-foundry 'Out of the Dark', is a roman typeface that is made softly for the reader's eyes by bloating up the traditional into flowing letter shapes.

All of these wobbly, puffy and easily gliding elements were designed and used to cause a momentary disruption from the stark visuals usually associated with academical printed matter. They let the reader's eyes rest on their softened lines every few pages and create a break to think and reflect during the reading flow.

MaJa

Magazine van de
Jonge Academie